

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ**

Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

На правах рукопису

**ЧУГУЙЦЕВА АЛІНА ОЛЕКСІЇВНА
ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ
В УКРАЇНІ**

Спеціальність 242 Туризм
(код) (назва спеціальності)

Освітня програма Туризм
(назва)

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра

Науковий керівник:
Сазонець Ольга Миколаївна,
доктор економічних наук, професор

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол засідання кафедри

№ 5 від 05.02.2024р

Завідувач кафедри

(підпис)

Тетяна ТЕСЛЕНКО

(ім'я, прізвище)

Нормоконтроль

(підпис)

Наталія СЕРПІЄНКО

(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Дніпро, 2024

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ**

Кафедра Туристичного та готельно-ресторанного бізнесу
Освітній ступінь бакалавр
Спеціальність 242 Туризм
Освітня програма «Туризм»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри туристичного та
готельно-ресторанного бізнесу

Тетяна ТЕСЛЕНКО
« 02 » 11 2024 року

**ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
ЧУГУЙЦЕВА АЛІНА ОЛЕКСІЇВНА**

1. Тема роботи: **«Інвестиційна складова внутрішнього туризму в Україні».**
2. Науковий керівник: **доктор економічних наук, професор Сазонець Ольга Миколаївна.** Затверджені наказом вищого навчального закладу від « 01 » 11 2023 року № 128-02
3. Строк подання роботи на кафедру: 01.02. 2024 р.
4. Мета кваліфікаційної роботи полягає в. дослідженні та виявленні нових позицій в інвестуванні внутрішнього туризму в Україні.
5. Завдання кваліфікаційної роботи:
  1. Дослідити інвестиції економік світу;
  2. Розглянути венчурні інвестиції в розвинутих країнах;
  3. Описати процеси інвестування в туризм;
  4. Оцінити динаміку розвитку туристичної галузі в Україні;
  5. Розробити інвестиційну оцінку розвитку туризму в Україні;
  6. Поставити задачі інвестування в туристичний комплекс у повоєнний час в Україні;
  7. Розглянути приклади ведення операцій інвестування в міжнародний туризм.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

№ з\п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вступ	07.11.2023 р.	виконано
2.	I Розділ	29.11.2023 р.	виконано
3.	II Розділ	29.12.2023 р.	виконано
4.	III Розділ	29.01.2024 р.	виконано
5.	Робота в цілому	01.02.2024 р.	виконано

Науковий керівник

Ольга САЗОНЕЦЬ

Здобувач вищої освіти

Аліна ЧУГУЙЦЕВА

Дата видачі завдання 01.11 2023 р.

Имя пользователя:
Альбина Ткаченко

ID проверки:
1016097948

Дата проверки:
06.02.2024 09:41:28 EET

Тип проверки:
Doc vs Internet + Library

Дата отчета:
06.02.2024 09:43:55 EET

ID пользователя:
100005559

Название файла: **Дипломна робота Чугуйцева**

Количество страниц: 85   Количество слов: 15929   Количество символов: 124950   Размер файла: 1.66 MB   ID файла: 1016097948

22.2%

Совпадения

Наибольшее совпадение: 10.4% с Интернет-источником (http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/202.pdf)

0% Цитат

Исключение цитат выключено

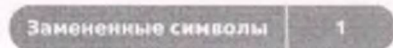
Исключение списка библиографических ссылок выключено

0% Исключений

Нет исключенных источников

Модификации

Обнаружены модификации текста. Подробная информация доступна в онлайн-отчете.

АНОТАЦІЯ

Чугуйцева А. О. Інвестиційна складова внутрішнього туризму в Україні 105 с., 4 рис., 9 табл., 77 джерел.

Кваліфікаційна робота на здобуття рівня вищої освіти «бакалавр з туризму». Дніпровський гуманітарний університет, Дніпро, 2024.

Досліджено економічні передумови інвестицій в туризм в Україні. Здійснено аналіз динаміки розвитку туризму при умові вкладення інвестицій в Україні, аналіз ситуації в у сфері туризму у зв'язку з пандемією та сьогоdnішніми воєнними подіями. Визначено, яким чином можна використати досвід інвестування в туризм в інших країнах. Подано динамічний вплив відновлювальної енергії і інвестиції в міжнародний туризм.

Ключові слова: інвестиції, передумови, туризм, пандемія, воєнні події, відновлювана енергія.

ABSTRACT

Chuguitseva A.O. The investment component of domestic tourism in Ukraine, 105 pp., 4 figure, 9 table, 77 sources.

Graduate work on obtaining the level of higher education "Bachelor in Tourism". Dnipro Humanitarian University, Dnipro, 2024.

The economic prerequisites of investments in tourism in Ukraine have been studied. An analysis of the dynamics of tourism development under the condition of making investments in Ukraine, an analysis of the situation in the field of tourism in connection with the pandemic and today's military events were carried out. It is determined how the experience of investing in tourism in other countries can be used. The dynamic impact of renewable energy and investment in international tourism are presented.

Key words: investments, prerequisites, tourism, pandemic, military events, renewable energy.

ЗМІСТ

ВСТУП.	6
РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ІНВЕСТИЦІЙ В ТУРИЗМ В УКРАЇНІ.	8
1.1. Інвестиції економік світу.	8
1.2. Венчурні інвестиції в розвинутих країнах.	18
1.3. Процеси інвестування в туризм.	27
РОЗДІЛ 2. ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ПРИ УМОВІ ВКЛАДЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ.	35
2.1. Динаміка розвитку туристичної галузі в Україні.	35
2.2. Інвестиційна оцінка розвитку туризму в Україні.	42
2.3. Задачі інвестування в туристичний комплекс у повоєнний час в Україні.	52
РОЗДІЛ 3. ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ІНВЕСТУВАННЯ В ТУРИЗМ В ІНШИХ КРАЇНАХ.	59
3.1. Гравітаційна модель індонезійської туристичної торгівлі та інвестицій.	59
3.2. Динамічний вплив відновлювальної енергії і інвестиції в міжнародний туризм.	68
3.3. Сприяння розвитку туристичного сектору.	76
ВИСНОВКИ.	85
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	86
ДОДАТКИ.	96

ВСТУП

Актуальність дослідження. Вкладення інвестицій в будь-який економічний елемент є завжди позитивною стороною. Воно дає поштовх до розвитку цього елемента і до підвищення ефективності його діяльності. Таким же чином інвестиції впливають і на розвиток туристичної галузі. В Україні це особливо актуально у зв'язку з минулими і поточними негативними подіями. Тому посилення пошуку інвестицій є особливо актуальним для України на теперішній час у сфері туризму.

Подібними питаннями займалися як українські, так і іноземні вчені в різному ключі. Серед них В Сич. С. Дичковський,, С. Коротун, І. Сазонець, Ю. Головкова, В. Геєць, Г. Клейнер, О. Сазонець, М. Мартиненко, Н. Касьянова та ін. Іноземні науковці – це Д. Сорвік, Е. Ганссон К. Кетельс Т. Андерсон, А. Бранденбургер, М. Портер, В. Прайс, А. Маршалл, Б. Налбефф та ін.

Метою роботи є дослідження та виявлення нових позицій в інвестуванні внутрішнього туризму в Україні.

Вибір мети формує такі **завдання**:

1. Дослідити інвестиції економік світу;
2. Розглянути венчурні інвестиції в розвинутих країнах;
3. Описати процеси інвестування в туризм;
4. Оцінити динаміку розвитку туристичної галузі в Україні;
5. Розробити інвестиційну оцінку розвитку туризму в Україні;
6. Поставити задачі інвестування в туристичний комплекс у повоєнний час в Україні;
7. Розглянути приклади ведення операцій інвестування в міжнародний туризм.

Об'єктом дослідження є уся сукупність інвестиційних процесів, що діють у внутрішньому туризмі в Україні.

Предметом дослідження є особливості інвестування у внутрішній туризм України.

Методологічна база – це цілий набір наукових статей, монографій, підручників та навчальних посібників з заданої тематики.

Інформаційна база складається зі статей з сайтів інтернету, сайту Державної служби статистики, сайту Statista, сайту World Tourism Organization (UNWTO).

До **методів дослідження** відносяться історико-логічний метод, методи індукції, дедукції, гравітаційна модель туристичної торгівлі, метод кореляційного аналізу, квантильної регресії.

Наукова новизна роботи складається в тому, що на основі сучасних методів дослідження прописано рекомендації щодо залучення інвестицій в Український туризм у повоєнний період.

Практична значущість складається в тому, що результати роботи допоможуть сучасним туристичним агенціям залучати інвестиції у свою діяльність.

РОЗДІЛ 1

ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ІНВЕСТИЦІЙ В ТУРИЗМ В УКРАЇНІ

1.1. Інвестиції економік світу

Побудова нового типу економіки – це всебічна зміна, дуже складний і піонерський стратегічний проект. З точки зору інвестицій в економіку, структура та спрямованість інвестицій зазнають серйозних змін. Підприємства повинні активно впроваджувати реформу методів управління, своєчасно змінювати інвестиційні концепції та мислення, точно розуміти фокус і напрямки інвестицій, оптимізувати інвестиційні стратегії, а також забезпечити достатню та точну інвестиційну підтримку для будівництва нових підприємств.

В даний час експерти та вчені провели багато досліджень методів інвестування економічних суб'єктів. Вчені оцінюють розмір підприємств на основі поточної ситуації та зростання навантаження на нього, а також пропонують модель стратегії розподілу інвестицій у мережу підприємств в поєднанні з потребами регіонального розвитку, економічними та соціальними вигодами від впровадження інвестицій [1]. Встановлюється вдосконалений комплексний метод оцінки та модель оцінки інвестиційної вигоди підприємства на основі індивідуальних результатів оцінки інвестиційної вигоди проекту реконструкції розподільчої мережі в поєднанні з інформаційною ентропією та методом нечіткого аналізу. Інвестиції починаються з технології, вигоди та зрілості проекту та створюють систему індексів для інвестиційного рейтингу та оцінки проектів планування підприємств у новому середовищі реформування економіки. Точне інвестиційне рішення підприємств в основному спрямоване на традиційну

економіку та має недостатню адаптивність до нових елементів нової системи [2].

Наприклад, щоб реалізувати мету подвійного вуглецю, держава пропонує побудувати нову енергосистему з новою енергетикою як основною. Порівняно з традиційною енергетичною системою її основна особливість полягає в тому, що нова енергетика займає домінуюче становище. У майбутньому енергія вітру, фотоелектрична енергетика та зберігання енергії демонструватимуть вибухове зростання [3]. Вчені пропонують оптимальну інвестиційну модель для розподільчої мережі з відновлюваною енергією, яка враховує ефективність, переваги та скорочення викидів вуглецю. Базуючись на дослідженні моделі регіональної мультиенергетичної системи, пропонується регіональне планування потужностей виробництва відновлюваної енергії та модель оптимізації інвестиційних вигод на основі різних часових масштабів диспетчеризації. Використовується системна динаміка та еволюційні ігрові методи для вивчення готовності всіх сторін до фотоелектричних проектів за контрактною моделлю управління енергією. Хоча всі наведені вище інновації додають нові елементи, пов'язані з відновлюваною енергією та зберіганням, вони не повністю враховують вплив нових елементів на інвестиції та будівництво нової енергосистеми з чотирьох сторін джерела, мережі, навантаження та зберігання [4].

Для того, щоб адаптуватися до нових елементів нової економіки, пропонується інвестиційний метод розподільної мережі на основі нової енергосистеми. Шляхом побудови чотиристоронньої інвестиційної моделі джерела, мережі, навантаження та зберігання, а також прогнозування та аналізу інвестиційних даних кожної сторони можна скоригувати стратегію інвестування активів підприємств електромережі. Дуже важливо усвідомити точну систему інвестицій та підвищення конкурентоспроможності на ринку [5].

Як запропонували [6], якщо ринкові інвестори відреагують на таку нову інформацію та оновити свої очікування щодо майбутнього зростання фірми із затримкою, поточні ненормальні інвестиції можуть демонструвати певну передбачуваність майбутніх доходів від акцій.

Ненормальні інвестиції фірми також можуть бути проміжним показником витрат агентства через конфлікти інтересів. З одного боку, менеджери фірми з поганими інвестиційними можливостями і високий вільний грошовий потік мають стимул надмірно інвестувати заради власної вигоди, наприклад, імперії будівництва, а не на користь акціонерів вчені і надають емпіричні докази того, що надмірні інвестиції можуть спричинити неефективність і погіршення діяльності компаній. З іншого боку, можуть бути проблеми з агентством, що також пов'язано з недостатнім інвестуванням фірми. Через конфлікт інтересів між акціонерами і власниками облігацій, навислі борги перешкоджають акціонерам захопити переваги позитивних інвестиційних можливостей NPV, що призводить до недоінвестування фірми. Конфлікт інтересів між менеджерами та акціонерами також може призвести до недоінвестицій фірми. Пропонується гіпотеза «ледачого менеджера» про те, що менеджери віддають перевагу спокійному життю і не витрачають зусилля на інвестування фірми. Гурієєрієрі В., Кондор Р. [7] пропонують Гіпотезу «турботи про кар'єру», згідно з якою менеджери відмовляються від позитивних проєктів NPV через ризику, пов'язані з новими інвестиціями, і можуть коштувати їм роботи. До того ж відкладений ринок пояснення реакції, емпіричне співвідношення між аномальними інвестиціями та майбутніми акціями повернення може відображати зниження вартості агентства в ринковій вартості фірми.

Використовуючи велику вибірку державних компаній США протягом 1974–2017 рр., вчені приймають інвестиційну модель на основі бухгалтерського обліку, запропоновану Річардсоном [8], щоб розкласти інвестиції фірми на передбачувані та аномальні компоненти. «Ненормальні

інвестиції» визначаються як абсолютні значення різниці між фактичними і прогнозованими інвестиціями, що вимірює ступінь відхилення інвестицій фірми від прогнозованого рівня. Вони також визначають надмірні інвестиції (недоінвестиції) як абсолютне значення аномальних інвестицій, які є більшими (меншими) ніж нуль. Далі вони сортують фірми за децильними портфелями наприкінці червня протягом всього періоду вибірки на основі рейтингів останніх оцінених аномальних інвестицій, недостатніх інвестицій.

Важливу роль в інвестиційному процесі грає інвестиційний клімат. Сьогодні не існує єдиного підходу до визначення поняття інвестиційного клімату. Інвестиційний клімат здебільшого розуміється як поєднання політичного, економічного та правового фактори та умови регулювання інвестиційної діяльності. Інвестиційний клімат можна розглядати 1) як сукупність факторів і умов інвестицій (факторний підхід); 2) як баланс інвестиційної привабливості і інвестиційний ризик (ризиковий підхід); 3) як умови інвестування на макро-, мезо- та мікрорівні (територіальний підхід); 4) як умови інвестування іноземних та вітчизняних інвесторів (комплексний підхід); 5) на основі оцінки умов інвестиційного середовища на рейтинги (рейтинговий підхід); 6) як динамічне інвестиційне середовище (динамічний підхід); 7) як специфічна діяльність держави щодо залучення інвестицій (підхід державного управління).[9].

Розглянемо кожен підхід детально

1. Факторний підхід. Відповідно до цього підходу інвестиційний клімат аналізується через лінзу сукупності факторів або умов (передумов) для залучення до інвестування діяльності. Такі фактори можуть включати політичні, правові, економічні, соціальні, фінансові, регуляторні, природні, географічні, екологічні, культурні, організаційні, інноваційні та ін. фактори. Вони служать мірилом життєздатності інвестицій у певну систему. Д. Долар та ін. зробив спробу систематизації складових факторів, що сприяють інвестиційному клімату. Дослідник пропонує укрупнену класифікацію

факторів на основі таких критеріїв: вид впливу, обсяг, спосіб прояву, напрямок впливу, об'єкт вибору, рівень ієрархії, аспекти розвитку клімату, терміни [10]. Інші дослідники виділяють лише фактори позитивного або негативного впливу на інвестиції діяльності, і. наприклад, стимулюючі або дестимулюючі фактори.

Інвестиційний клімат передбачає високу прибутковість, стимулюючу фіскальну політику, добре розвинену грошову систему, стабільне правове середовище, якісний людський капітал, інноваційні можливості, передові технології, високі темпи економічного зростання. Дестимулюючий фактор – високий інвестиційний ризик [11].

2. Ризиковий підхід. За такого підходу інвестиційний клімат аналізується у двох площинах: інвестиційної привабливості та інвестиційного ризику. Оцінки інвестицій клімату засновані на порівнянні ризику та поверненні інвестицій. У цьому підході період окупності, чиста приведена вартість і норма прибутку аналізуються поряд з політичними та економічними ризиками [12]

За такого підходу інвестиційний клімат трактується у досить вузькому значенні через призму оцінок інвестором показників інвестиційної ефективності.

Інвестиційний клімат – це «здатність економічного та правового середовища для отримання належної прибутковості інвестованого капіталу». Максимізація прибутку є одним з основних принципів залучення інвесторів. Інвестиційна привабливість об'єкта є характеристикою, що об'єднує суперечливі прагнення інвестора, наприклад, досягнення максимального доходу за мінімальний ризик.

3. Територіальний підхід. Літературні тлумачення щодо рівнів інвестицій відрізняються. Послідовників цього підходу можна розділити на дві групи. Перша група підходить до інвестиційного клімату на макро-, мезо- та мікрорівні, тобто. на національному, регіональному, галузевому і

підприємницькому рівні. Кожен рівень пов'язаний з певними факторами, які, в поєднанні, виробляють оцінку того, чи сприятливий інвестиційний клімат.

На макрорівні інвестиційний клімат вимірюється за допомогою показників політичного, правового, економічного та соціального середовища; зокрема динаміки та структури ВВП, платіжного балансу та стану фінансового ринку, обслуговування зовнішнього та внутрішнього боргу аналізуються тощо. На цьому рівні приймається рішення щодо можливості інвестування, яке спрямовується на країну загалом. Після того, як інвестиційний клімат проаналізовано на макрорівні, далі йдуть регіональні та галузеві (мезорівневі) оцінки для конкретного регіону чи сектора. Як правило, на цьому рівні інвестиційний клімат відрізняється залежно від сектору чи регіону. Диференціація регіонів за рівнями інвестицій та їх прив'язка до сприятливих чи проблемних регіонів відображає нерівномірний профіль виробництва та тенденцію до зростання розбіжності в їх економічному розвитку.

На ефективному ринку капіталу фірми, які мають кращі можливості для майбутнього зростання, зазвичай мають вищу оцінку власного капіталу. Щоб скористатися цими варіантами зростання, фірма з вищою ринковою оцінкою повинна мати нижчий коефіцієнт виплати та інвестувати більше в проекти з позитивним сальдо приведеної вартості (NPV). Однак з середини 1990-х років існує негативна кореляція між капітальними витратами та Q промисловості Тобіна.

Крім того, попередні дослідження підтверджують наявність аномалії зростання інвестицій негативне співвідношення між капітальними інвестиціями на рівнях фірми та майбутніми доходами від акцій.

В контексті бюджетування капіталу, враховуючи очікувані грошові потоки, нижчі витрати на капітал призводять до вищого NPV нових проектів і більших інвестицій фірми. Оскільки нижчі витрати на капітал також пов'язані з нижчою очікуваною прибутковістю акцій, виходить негативний

зв'язок між інвестиціями та прибутком. Якщо ринок неправильно оцінює інвестиції на рівні фірми через помилки очікувань інвестора або обмеження арбітражу, наступна реалізована прибутковість акцій значною мірою відображає корекцію ринкових очікувань.

На відміну від попередньої літератури про зв'язок між інвестиціями та прибутковістю акцій, ми зосереджуємося на аномальних інвестиціях фірми, які є розривом між фактичним і прогнозованим рівнями інвестицій. Уся інформація про зміни в майбутніх грошових потоках фірми, інвестиційні рішення, будуть миттєво переведені в ціни акцій фірми в ефективний ринок. Таким чином, аномальні інвестиції можуть відображати шоки для фірми в довгостроковій перспективі, можливості зростання та нести нову інформацію про основи фірми в майбутньому. Наприклад, менеджери використовують особисту інформацію під час прийняття інвестиційних рішень. Якщо ринкові інвестори повністю включають таку нову інформацію в ціни акцій одночасно, ми не повинні спостерігати емпіричний зв'язок між аномальними інвестиціями та майбутніми доходами від акцій. Однак, якщо ринкові інвестори відреагують на таку нову інформацію та оновлять своє очікування щодо майбутнього зростання компанії із затримкою, поточні ненормальні інвестиції можуть продемонструвати певну передбачуваність майбутніх доходів від акцій. [14].

Ненормальні інвестиційні фірми також можуть бути проміжним показником витрат агентства через конфлікти інтересів. З одного боку, менеджери фірми з поганими інвестиціями і високий вільний грошовий потік мають стимул інвестувати за рахунок власної вигоди, наприклад, імперії будівництва, а не на користь акціонерів.

Великі інвестиції можуть спричинити неефективність і зниження діяльності компаній. З іншого боку, можуть бути проблеми з агентством, що також пов'язано з недостатнім інвестуванням фірми. Через конфлікт інтересів між акціонерами і власниками облігацій, навислі борги перешкоджають

акціонерам захопити переваги позитивних інвестиційних можливостей NPV, що призводить до недоінвестування фірми. Конфлікт інтересів між менеджерами та акціонерами також може призвести до недоінвестицій фірми. Зараз пропонується гіпотеза «ледачого менеджера» про те, що менеджери дають перевагу спокійному життю і не витрачають зусилля на інвестування фірми, а пропонують гіпотезу «турботи про кар'єру», згідно з якою менеджери відмовляються від позитивних проектів NPV через ризики, пов'язані з новими інвестиціями, що можуть коштувати їм роботи. До того ж відкладений ринок пояснення реакції, емпіричне співвідношення між аномальними інвестиціями та майбутніми акціями, повернення може відображати зниження вартості агентства в ринковій вартості фірми.

У цьому підрозділі ми досліджуємо також, чи впливає на ефективність інвестицій зобов'язання компаній запроваджувати більш тривалий термін компенсації керівників. Компенсація керівникам є одним із інструментів корпоративного управління, який привертає велику увагу та викликає серйозні суперечки щодо корпорацій серед широкої громадськості. Що стосується винагороди, тривалість заохочення є вирішальним аспектом, оскільки вона безпосередньо впливає на інвестиційні рішення керівників. Хоча дослідження показують, що компанії скорочують інвестиції, коли є сильні короткострокові стимули, і збільшують інвестиції, коли винагорода керівників є більш довгостроковою, це справді так, що ані менші інвестиції не повинні бути менш ефективними, ані більші – більш ефективними. Тому ми вирішили емпірично дослідити зв'язок між більшою тривалістю винагороди керівників та ефективністю інвестицій фірми [15].

Оцінити цей зв'язок важко, оскільки фірми зазвичай розробляють свою компенсаційну схему незалежно, щоразу, коли акціонери чи їхні представники в наглядовій раді ведуть переговори з керівниками. Ми використовуємо унікальну ситуацію, у якій екзогенне регулювання дозволяє ідентифікувати фірми, які займаються обробкою та контролем.

Запровадження німецького «Закону про відповідну винагороду директорів» (Vorstandsvergütungs-Angemessenheitsgesetz (VorstAG)) у липні 2009 року вважається «безпрецедентним втручанням у приватні компенсаційні схеми». Цей закон вимагає, щоб контракти про винагороду були переглянуті та орієнтовані на довгострокову перспективу. Компоненти змінної винагороди повинні ґрунтуватися на багаторічному періоді оцінки (тобто багаторічна оцінка та відстрочка присудженої змінної винагороди), рекомендовані умови умовної окупності, і, зокрема, мінімальний період набуття прав для опціонів на акції (якщо присуджуються) зросла з двох до чотирьох років.

Обов'язкове збільшення тривалості винагороди керівників може позитивно або негативно вплинути на ефективність інвестицій фірми або взагалі не вплинути. Збільшуючи тривалість, дошка збільшує довжину вікна, протягом якого можна оцінити продуктивність виконавця. Як наслідок, майбутня виплата інвестицій поточного періоду буде більшою мірою реалізована в спостережуваних показниках. Це може зменшити стимул до розбудови імперії, тому що, якщо керівники беруть участь у збиткових проектах, щоб збільшити свій контроль, ця збитковість матеріалізується протягом подовженого вікна оцінки. Подібним чином довше вікно оцінки пом'якшує короткозорі перешкоди для інвестицій поточного періоду з майбутніми виплатами, оскільки більше виплат буде розглянуто протягом подовженого періоду оцінки [16].

Однак регулювання компенсації також може перешкоджати ефективному укладанню контрактів і призводити до зниження ефективності інвестицій. Сильні короткострокові цілі можуть бути оптимальними, коли керівники короткостроково схильні до маніпулювання курсом акцій, коли керівники мають цінні альтернативи та коли діяльність фірм є дуже невизначеною. Нарешті, якщо регулювання є надто нечітким, фірми можуть просто прикриватися, не вносячи жодних суттєвих змін у системи винагороди, що не призведе до жодного ефекту. Яка з цих протилежних сил

домінує, ще належить дослідити емпірично. В табл. 1.1 представлено вплив динаміки показників чистих інвестицій на економічний розвиток країни.

Таблиця 1.1

Вплив динаміки показників чистих інвестицій на економічний розвиток країни [17]

№ з/п	Величина чистих інвестицій	Ознаки економічного розвитку країни	№ з/п	Чинники, що визначають рівень чистих інвестицій	Вплив чинників на економічний розвиток країни
1.	Від'ємна (< 0)	- зниження потенціалу; - зменшення обсягу продукції, що випускається	1.	Розподіл прибутку на споживання і заощадження	При низьких середньодушових прибутках основна їх частина витрачається на споживання. Зростання прибутку веде до збільшення частки заощаджень і, як наслідок, обсягу інвестицій
2.	Нульова (= 0)	- відсутнє економічне зростання; - виробничий потенціал країни не змінюється	2.	Очікувана норма чистого прибутку	Прибуток від видатків на інвестиції є основним мотивом інвестування. Чим вища очікувана норма чистого прибутку, тим більше буде і обсяг інвестицій, і навпаки
3.	Додатна (> 0)	- економіка країни розвивається; - відбувається розширене відтворення виробничого потенціалу	3.	Ставка позичкового відсотка	Інвестування не вигідне, якщо очікувана норма чистого прибутку перевищує ставку позичкового відсотка. Тому зростання ставки відсотка спричиняє зниження обсягу інвестицій, і навпаки
			4.	Темп очікуваної інфляції	Чим вище рівень цього показника, тим більшою мірою буде зменшуватись майбутній прибуток від інвестицій і відповідно менше стимулів до нарощування обсягів інвестицій

Порівняємо німецькі фірми з фірмами, розташованими в інших європейських країнах, за дизайном «різниця у відмінностях». Окрім порівняння німецьких фірм з усіма іншими європейськими фірмами, ми отримуємо відповідну підвибірку інших європейських фірм. Ми використовуємо різні проксі для інвестицій та операціоналізуємо ненормальні інвестиції фірм із залишками загальнозживаних регресій інвестиційної моделі, які дотримуються теорії акселератора, а також теорію Тобіна очікуваних інвестицій. Результати показують статистично та економічно значуще скорочення аномальних інвестицій після прийняття закону VorstAG. Опрацьовані фірми інвестують приблизно на 10% ефективніше, якщо розглядати їх відносно вибіркового середнього значення відповідної інвестиційної змінної.

1.2. Венчурні інвестиції в розвинутих країнах

Економіка світу перебуває на важливому повороті від високошвидкісного до високоякісного розвитку. З точки зору режиму розвитку, оптимізації структури та трансформації влади перед Україною стоять складні завдання. Будучи найважливішою рушійною силою економічного зростання, підприємства постійно привертають увагу науковців. Установи венчурного капіталу (VC) як одне з головних джерел ланцюга зростання підприємства завжди були відомі як промислові інкубатори. З моменту свого заснування вони забезпечили важливі умови для зростання для підприємств, покинутих традиційними фінансовими установами [18]. До цього часу принаймні 50% малих і середніх високотехнологічних підприємств у Сполучених Штатах завершили трансформацію за підтримки венчурних інвестицій. З безперервним покращенням макросередовища та безперервним зростанням підприємництва та інноваційних можливостей венчурні інвестиції також увійшли в золотий

період розвитку. Причини можна звести до двох пунктів. По-перше, на інституційному рівні венчурні інвестиції вважаються найбільш прийнятним каналом фінансування для розвитку високотехнологічних галузей.

На тлі структурної реформи з боку пропозиції венчурні інвестиції отримали потужну підтримку з боку країн. Не можна недооцінювати рушійну силу венчурних інвестицій, особливо для високотехнологічних підприємств на ранній стадії розвитку. На рис. 1.1 представлені джерела венчурного капіталу.

Рисунок 1.1 – Джерела венчурного капіталу

За останні роки завдяки венчурним інвестиціям відомі китайські підприємства, такі як Alibaba, JD.com і Meituan, перетворилися на гіганти. По-друге, після успішного виходу з інвестованого підприємства установа венчурного капіталу може отримати величезні прибутки, які залучають

велику кількість капіталовкладень. Особливо після розвитку зрілих закордонних фондів, таких як Intel Capital, IDG Venture Capital і Walden Fund, у Китаї з'явилася велика кількість видатних установ венчурного капіталу, таких як Shenzhen Venture Capital, Sequoia China і Golden Sand Venture Capital. У 2018 році в Китаї відбулося майже 10 000 венчурних інвестиційних подій на суму 70,5 мільярдів доларів США, що вивело Китай на лідируючу позицію у світі за цим показником.

Щоб підтримувати здоров'я та імпульс подальшого розвитку венчурних інвестицій, ми повинні мати глибоке розуміння різноманітних ризиків і можливостей, з якими можуть зіткнутися установи венчурного капіталу. На інституції венчурного капіталу зазвичай впливають чотири фактори: технології, операції, ринки та політика [20]. Як соціалістична, макроекономічна політика Китаю не тільки безпосередньо спрямовує прийняття рішень різними економічними суб'єктами, але й визначає середовище поведінки різних суб'єктів, тому є найвпливовішим фактором на ринку венчурних капіталів. Зараз Китай перебуває на етапі економічної трансформації, а економічна політика демонструє очевидну невизначеність. Уряд стикається з невизначеністю в новому середовищі, застосуванні нових думок і прийнятті нових рішень. Суб'єкти господарювання також стикаються з невизначеністю в розумінні нової політики, вивченні нових напрямків та адаптації до нового середовища. Запровадження системи перевірки та системи затвердження, призупинення IPO через коригування політики та обмеження інвестиційних галузей і сфер постійно скасовували початкове рішення та зривали початковий план. З поглибленням економічної трансформації невизначеність економічної політики (EPU) породила безпрецедентні проблеми для китайських суб'єктів венчурного капіталу щодо операцій, ринків і політики.

Будучи важливими суб'єктами інвестування на фінансовому ринку, інституції венчурного капіталу мають бізнес-пріоритети, режими роботи та

організаційні характеристики, відмінні від звичайних підприємств. Для загальних підприємств вплив EPU на інвестиційні рішення в основному відображається у зменшенні кількості інвестицій, збільшенні інвестицій в інновації, інвестиціях у покращення послуг та інших формах поведінки. Для інституцій венчурного капіталу цей вплив в основному відображається в трьох класичних варіантах інвестиційної поведінки: інвестиційна фаза, інвестиційна галузь та інвестиційний регіон. Таким чином, конотація інвестиційної поведінки установ венчурного капіталу, вплив EPU на інвестиційну поведінку установ венчурного капіталу та зміни впливу за різних умов стають основними дослідницькими питаннями дослідження. Використовуючи індекс EPU, складений Стівеном та ін., ми намагаємося створити двосторонню модель фіксованих ефектів для перевірки впливу EPU на інвестиційну поведінку установ венчурного капіталу. На цій основі це дослідження додатково використовує модель квантильної регресії для вивчення змін у впливі EPU на інвестиційну поведінку установ венчурного капіталу на різних рівнях інвестиційної поведінки. Результати показують, що EPU є викликом і можливістю для установ венчурного капіталу, і ці дві характеристики змінюються залежно від інвестиційного стану установ венчурного капіталу.

З моменту появи концепції EPU у 1980-х роках її вплив на інвестиції на макро- та мікрорівнях завжди був гарячою темою в академічній та практичній сферах. Однак макродослідження здебільшого розглядають інвестиції як один із каналів, за допомогою якого EPU впливає на кінцеве економічне зростання, і стверджують, що EPU може спричинити зниження загального економічного зростання країни шляхом гальмування інвестицій. Мікродослідження здебільшого розглядають загальні підприємства як об'єкт дослідження та досліджують вплив на корпоративну стратегію утримання готівки, стратегію інвестиційної структури стратегію мережі правління та іншу інвестиційну поведінку з точки зору напрямку впливу і каналу впливу.

Наразі мало досліджень пов'язують EPU з установами VC. Тому, враховуючи, що установи венчурного капіталу є особливим типом підприємств, їх інвестиційна поведінка має певні спільні риси з загальними підприємствами. Тут в основному використовуються три основні теорії для загального корпоративного інвестування: теорія опціонів, теорія фінансового тертя та теорія інформаційної асиметрії, щоб запропонувати гіпотези про вплив EPU на інституції венчурного капіталу.

З точки зору опціонів, інвестиції можуть бути або реальними опціонами, або колл-опціонами, і вплив EPU на інвестиції неоднаковий. З одного боку, теорія вичікувального варіанту, яку підтримують Бернанке, Макдональд і Сігел, а також Гюлен і Йон, наголошує на поганому ефекті EPU, стверджуючи, що інвестиції є реальним варіантом майбутніх грошових потоків. Для цієї теорії основним припущенням є те, що інвестиції є фрикційними та містять усі види непомітних витрат на пристосування, найважливішим з яких є незворотність інвестицій. Незворотність інвестицій означає, що фірма не може продати обладнання за ціною, що дорівнює або перевищує початкову інвестицію, щоб повернути капітал. Це може бути викликано або відсутністю вторинного торгового ринку, або інформаційною асиметрією між покупцями та продавцями у вторинних угодах. Зрозуміло лише те, що ступінь незворотності залежить від капітальних продуктів. Як правило, чим більше спеціалізований інвестиційний продукт, тим вищий ступінь незворотності інвестицій. Коли ступінь незворотності венчурного капіталу є високим, установа може отримати вартість опціону шляхом очікування. Таким чином, збільшуючи інвестиційні тертя, EPU підвищує граничну вартість інвестицій, що збільшує вартість опціонів. Збільшення вартості опціону, у свою чергу, спонукає установу чекати більш сприятливого часу для подальшого інвестування, що в кінцевому підсумку призводить до ефекту уповільнення інвестицій. Піндайк демонструє це за допомогою теоретичної моделі та робить висновок, що саме вартість,

пов'язана з адаптацією, є ключем до впливу EPU на інвестиції. Діксіт і Піндайк додатково підтверджують придатність теорії реальних опціонів до реальності, порівнюючи теорію чистої поточної вартості з теорією реальних опціонів.

З іншого боку, ефект опції зростання, який підтримують такі вчені, як Майерс, Блум і Сігал та ін., головним чином підкреслює ефект хороших новин EPU. У цій теорії загальна вартість фірми включає як поточну вартість активів, так і умовну вартість, яку обумовлюють інвестиційні можливості. Інвестиційна можливість – це опціон колл, який утримує сама фірма. За допомогою механізмів асиметричних вигод і витрат EPU має можливість збільшити вартість колл-опціонів. Зокрема, вартість інвестицій фірми зазвичай незначно коливається у відповідь на EPU, але значення потенційної прибутковості інвестицій може значно коліватися у відповідь на EPU. У результаті фірми будуть використовувати кожну можливість інвестувати більше, щоб захопити ринок, роблячи невеликі витрати. Особливо в конкурентному середовищі фірми можуть розширити своє домінування на ринку лише шляхом постійного інвестування, коли EPU розширює можливість фірм захопити ринок за допомогою інвестицій і підвищує вартість колл-опціонів. Крім того, коли інвестиції не є повністю незворотними, установи можуть регулювати масштаб інвестицій у відповідь на зміни в навколишньому середовищі, а інституційні менеджери з більшою ймовірністю розглядатимуть інвестиційні можливості як опціони з обмеженими втратами та необмеженими прибутками. Хоча в короткостроковій перспективі припущення про зворотність інвестицій певною мірою суперечить реальності, у довгостроковій перспективі інституції справді можуть більшою мірою приймати рішення у відповідь на зміни ринкової інформації. Тому позитивний вплив EPU на інвестиції завжди має свою реалістичну раціональність у будь-якому напрямку.

З точки зору фінансових труднощів, венчурні інвестиції можуть бути зменшені через фінансові перешкоди, спричинені EPU. Саме тому, що на фінансовому ринку існують суперечності, EPU може підвищити вартість фінансування. Якби на фінансовому ринку не було суперечок, вплив корпоративних фінансових витрат на інвестиційні рішення був би значно зменшений, коли EPU не в змозі використовувати фінансові витрати, значно зменшуючи стримуючий стимул до інвестування. Насправді, однак, тертя є всюдишним. На реальних ринках фірми стикаються з різноманітними проблемами фінансування і навіть змушені платити набагато більше зовнішнього фінансування, ніж їхні внутрішні витрати. Особливо в середовищі EPU фірмам доводиться стикатися зі збільшенням витрат на фінансування, незалежно від того, здійснюють вони фінансування зсередини чи ззовні. Для внутрішнього фінансування, як стверджується в теорії запобіжної мотивації, яку підтримують Керролл і Семвік, ризик, який представляє EPU, може змусити підприємства відмовитися від частини своїх інвестицій для забезпечення внутрішнього грошового потоку. Для зовнішнього фінансування, як зазначено в теорії премії за ризик Гілкріста та ін. коли інвестори капіталу інвестиційних інститутів усвідомлюють потенційні ризики від EPU, їхні очікувані прибутки зростають із зростанням невизначеності, тим самим збільшуючи фінансовий тягар для установ венчурного капіталу. Таким чином, фінансове тертя обмежує вільний капітал підприємств і, виходячи з теорії опціонів, посилює гальмівний вплив EPU на венчурні інвестиції.

З точки зору інформаційної асиметрії, EPU позитивно впливає на рівень венчурних інвестицій. Основних гравців венчурного капіталу можна розділити на три групи: індивідуальні інвестори, венчурні капіталісти та підприємці-початківці. Відповідно до теорії принципала-агента, венчурні капіталісти використовують переваги асиметричного інформаційного середовища для встановлення дворівневих відносин принципал-агент між

стартапами та окремими інвесторами. В асиметричному інформаційному середовищі, де EPU збільшує інформаційну упередженість серед агентів, стартапи мають тенденцію змінювати ключову інформацію, щоб підвищити очікувану віддачу. Коли очікуваний прибуток зростає, венчурні капіталісти, швидше за все, зосередяться на потенційних можливостях і прибутках від невизначеності, а менше на основних ризиках і збитках, таким чином збільшуючи характеристики пошуку ризику. Більше того, EPU передбачає підвищену неоднозначність політики для венчурних капіталістів, що призводить до підвищення інвестиційної чутливості інвесторів, які більше покладаються на власне технічне судження, ніж на дотримання курсу політики. Інвестори частіше помічають інвестиційні деталі, які вони б не помітили, якби політика була чіткою, і таким чином вони можуть підвищити ефективність інвестицій. Крім того, хоча інформаційна асиметрія також може призвести до недостатньої інформації про інвестиції на ринку, що ускладнює венчурним капіталістам уявлення про поточні інвестиції, венчурні капіталісти зазвичай можуть компенсувати це за допомогою стратегій спільного інвестування. Як свідчать Ter Wal та ін., чим менше досвіду венчурні інвестиції накопичили в певній сфері, тим більша ймовірність того, що вони зроблять спільне інвестування.

Об'єднуючи структуру інвестиційної поведінки загальних підприємств і характеристики поведінки інститутів венчурного капіталу, це дослідження підсумовує значення інвестиційної поведінки інститутів венчурного капіталу, а саме, масштаб інвестицій, інвестиційний етап, інвестиційну галузь та інвестиційну сферу. З цих чотирьох аспектів це дослідження вивчає вплив EPU на інвестиційну поведінку установ венчурного капіталу. Результати показують наступне: (1) щодо впливу EPU на інвестиційну поведінку установ венчурного капіталу, у Китаї EPU має гарний вплив на кількість інвестицій установ венчурного капіталу. Під впливом рівня макроекономічної ефективності, ефекту опціону зростання та характеристик пошуку ризику,

спричинених інформаційною асиметрією, венчурні установи розглядають EPU як можливість, таким чином збільшуючи інвестиції. Водночас EPU має стимулюючий вплив на ступінь концентрації інституцій венчурного капіталу в інвестиційних фазах, інвестиційних галузях та інвестиційних регіонах. Іншими словами, установи венчурного капіталу можуть збільшити свої інвестиції в області, які вже охоплені, щоб протистояти викликам, пов'язаним з EPU, і уникнути ризиків. (2) Щодо зміни впливу EPU на інвестиційну поведінку установ венчурного капіталу, вплив EPU на інвестиційну поведінку установ венчурного капіталу змінюється залежно від інвестиційного стану установ. Вплив EPU на сприяння обсягу інвестицій установ венчурного капіталу посилюється зі збільшенням обсягу інвестицій. Стимулюючий вплив EPU на ступінь концентрації інституцій венчурного капіталу на фазах інвестування, інвестиційних галузях та інвестиційних регіонах посилюється зі збільшенням ступеня концентрації. Це показує, що установи з відмінним інвестиційним станом менше страждають від EPU.

На основі результатів дослідження, наведеного вище, це дослідження пропонує три політичні рекомендації для функціональних відділів, щоб краще керувати інвестиціями венчурного капіталу: (1) підвищити довіру ринку та покращити рівень макроекономічної ефективності. У разі відносно високого рівня макроекономічних показників позитивні фактори, такі як опціони колл, можуть сильно впливати на інвестиційні рішення установ венчурного капіталу. Таким чином, ми можемо посилити стимулюючу дію EPU на інвестиції та максимізувати використання можливостей EPU шляхом покращення рівня макроекономічної ефективності та підвищення довіри установ венчурного капіталу. (3) Підвищення прозорості та безперервності економічної політики. Збільшення EPU може спонукати інституції венчурного капіталу збільшити ступінь концентрації інвестицій, тим самим вплинувши на розширення та розвиток галузі інновацій та підприємництва. Це не сприяє подальшій оптимізації мікроструктури в період економічної

трансформації. Тому прозорість економічної політики має велике значення як для ринку, так і для підприємств. Для інституцій венчурного капіталу підвищення прозорості економічної політики еквівалентно зменшенню серйозних ринкових та інституційних викликів. Таким чином, це може спрямовувати ці установи на формування більш точних очікувань розвитку, внесення різноманітних стратегічних коригувань для адаптації до плану та накопичення імпульсу для сталого розвитку ринкових інститутів. (4) Посилити керівництво для ключових установ. Інститути венчурного капіталу, які характеризуються великою кількістю інвестицій і низьким ступенем концентрації на фазах інвестування, інвестиційних галузях та інвестиційних регіонах, ЕРУ значно заохочує і менше заохочує. Таким чином, уряд може посилити керівництво щодо інвестиційної індустрії для ключових установ венчурного капіталу, щоб підтримати ключові технологічні галузі та використовувати відносну концентрацію сили для протидії занепокоєнню, яке ЕРУ приносить всьому ринку.

Підвищення точності вимірювання індексу може збільшити точність і переконливість результатів. Таким чином, подальші дослідження, проведені в результаті цього дослідження, мають бути зосереджені на пошуку більш повного та точного індексу вимірювання для опису ЕРУ та надання більш точних вказівок для відповідних відділів.

1.3. Процеси інвестування в туризм

Фізичний капітал, людський капітал і технології є ключовими елементами економічного зростання, розвитку. Бідніші регіони стикаються з пробілами в забезпечення цих факторів, що може отримати користь від внутрішніх інвестицій для забезпечення таких факторів. Окремі галузі, які підтримуються туристичними потребами, зазвичай мають відносно низькі бар'єри виходу з точки зору фізичного капіталу, людського капіталу та

технологій. Проте ці ресурси можуть бути недоступним у достатньому масштабі в бідніших регіонах. З цих причин інвестиції в індустрію туризму надходять в межах регіону (внутрішні інвестиції), прямі іноземні інвестиції (ПІІ) або інвестиції з інших регіонів в межах нації, може мати помітний позитивний вплив на розвиток регіону. Крім того, вхідні інвестиції можуть бути більш продуктивними ніж той, що походить із певного регіону. Наприклад, у більш капіталомістких сферах туризму, секторах (таких як великі готелі, транспорт) це може бути набагато складніше для регіональної власності фірмам, щоб закріпитися в присутності великих внутрішніх інвесторів, і з такими секторами бідніші регіони, як правило, належать компаніям за межами регіону або навіть держави.

Підсумовуючи, зовнішній капітал індустрії туризму забезпечує фактори, які потенційно можуть допомогти регіону щодо економічного зростання. Однак залежність від зовнішнього капіталу при наявності регіонального сектора нездатні надавати туристичні продукти на високому рівні, можуть обмежувати довгострокову перспективу ефектів економічного розвитку. Дійсно, негативна сторона туризму як фактора вважається, такою, що економічний розвиток в основному пов'язаний з іноземними інвестиціями щодо явищ.

Систематична оцінка цих проблем була ускладнена через брак рамки, які виокремлюють природу, масштаб і зв'язки внутрішніх (тобто регіональних) фірм від тих, що не належать місцевим. Ми показуємо, що аналіз вихідних даних із системи супутникових рахунків туризму (TSA) є одним із корисних засобів обліку відмінностей в економічних характеристиках зовнішнього і регіонального секторів туризму. Структура TSA використовує цінну інформацію для політиків і менеджерів місць призначення, а також дозволяє більш обґрунтовувати перспективи потенціалу розвитку та межі, пов'язані із зовнішнім володінням туристичного сектору, особливо в контексті розриву продуктивності між

регіональними та зовнішніми секторами. Маємо різні характеристики регіональної та зовнішньої власності.

Індустрія туризму значно зросла як у країнах, що розвиваються, так і в країнах з розвинутою економікою протягом останніх кількох десятиліть. Завдяки зниженню комунікацій і транспортних витрат кількість міжнародних туристів у всьому світі зросла з 278 млн. у 1980 році до 1,2 мільярда у 2015 році [22]. Крім того, міжнародний туризм приніс \$1,26 трлн доходів і 10% світового валового внутрішнього продукту (ВВП) у 2019 році [22]. Крім того, добре аргументовано в літературі, що індустрія туризму має прямий і позитивний вплив на економічне зростання шляхом підвищення рівня виробництва. Загалом, розвиток індустрії туризму розглядається як рушій економічного зростання як у країнах, що розвиваються, так і в розвинутих економіках. Цей підхід є відомим як гіпотеза «зростання, керованого туризмом», і в кількох роботах наголошувалося, що туризм є ключовим сектором економіки, і їхні висновки проілюстрували позитивний вплив туризму на економічне зростання.

Проте згаданий вище значний розвиток індустрії туризму пов'язаний до підвищення попиту на енергію, що може спричинити зростання рівня викидів CO₂. Споживання енергії в туризмі складається з трьох основних компонентів: транспортування, розміщення та інші види діяльності. Дійсно, туристична діяльність вимагає значного споживання енергії, яка в основному базується на викопному паливі. Враховуючи, що викопне паливо є основним джерелом викидів CO₂, першим теоретичним підґрунтям є те, що туристська діяльність може призвести до більш високого рівня споживання енергії та викидів CO₂. Деяка кількість емпіричних статей підтвердили це теоретичне очікування. З огляду на те, що погіршення навколишнього середовища розглядається як основна причина зміни клімату та глобального потепління, низка міжнародних інституцій та організацій порушують питання

глобального потепління через високе споживання викопного палива, енергії та підвищення рівня викидів CO₂ у всьому світі.

Друге теоретичне підґрунтя полягає в енергетичних потребах туристичної діяльності і походить від споживання відновлюваної енергії, то це може знизити рівень викидів CO₂. Однак може існувати зворотний причинно-наслідковий зв'язок; тобто викиди CO₂ та споживання енергії можуть впливати на показники туризму. Наприклад, вищий рівень викопного палива споживання та вищий рівень викидів CO₂ можуть негативно вплинути на зростання індустрії туризму [23]. Тому дуже важливо розуміти динамічну роль і те, чи споживання відновлюваної енергії відіграє важливу роль у розвитку туризму. На додаток до цього, попередні дослідження не змогли розглянути зв'язок між використанням відновлюваної енергії та розвитком туризму. На цьому етапі вплив відновлюваної енергії на розвиток туризму має три складові: «прямий ефект», «ефект стійкості» та «ефект заощаджень».

Глобальний туризм зростає як за кількістю туристів, так і за доданою вартістю. Цей сектор створює різноманітні прямі та непрямі економічні наслідки на національному, провінційному та громадському рівнях. Наприклад, зростання туризму сприяє розвитку галузі [24]. Управління розвитком туризму та гостинності на основі співпраці з міжнародними організаціями Згідно з останньою доповіддю ООН, на країни, що розвиваються, припадає 40% світових туристичних прибуттів і 30% надходжень від туризму. З огляду на те, що туризм є одним із п'яти найбільших експортних прибутків у понад 150 країнах, ці гроші сприяли модернізації промисловості на багатьох ринках, що розвиваються, залучаючи нові приватні інвестиції в позитивний цикл.

Попередня література виявила нещодавно ряд новаторських літературних джерел, досліджувала позитивний вплив міжнародного туристичного потоку на розвиток людського капіталу та інновації на рівні

країни та регіону. Однак питання про те, як міжнародні поїздки впливають на інвестиції в місцеві стартапи, залишається невивченим. Цей зв'язок важливий з двох причин. По-перше, заохочення стартапів і венчурного капіталу є новим і реальним ефектом туризму. По-друге, функція інклюзивного та сталого туризму має вирішальне значення для політиків, які намагаються мотивувати інноваційну та інвестиційну сфери. Тому в роботі ми досліджуємо потенційний вплив туристичного потоку на фінансову діяльність з точки зору фірми. Зокрема, ми пропонуємо два потенційні основні механізми, незалежно від того, чи канал «обсяг інвестицій» чи «ринковий потенціал» забезпечує основний результат.

Для вивчення дослідницького питання та механізмів ми побудували вибірку фірми-країни-року з 1995 по 2020 рік. Вона поєднує два набори даних: набір даних фірми року, створений на Crunchbase, який є провідним місцем для аналізу фінансування компаній на ранніх стадіях стартапів зі списку Fortune 1000 у всьому світі, а також набір даних за рік, отриманий від Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), яка систематично збирає найповнішу доступну статистичну інформацію про туристичний сектор у всьому світі. Щоб пом'якшити занепокоєння щодо ендогенності, ми використовуємо двоетапну оцінку найменших квадратів (2SLS) як нашу основну емпіричну модель, де футбольні матчі та пам'ятки культурної спадщини інструментують наш показник туризму. Основні висновки показують, що стартапи, зареєстровані в країнах з більш розвинутим туризмом, отримують більші вливання капіталу. З одного боку, туризм дійсно може збільшити обсяг інвестицій, доступних для потенційних інвесторів на ранній стадії розвитку компанії. З іншого боку, ми також спостерігаємо більш помітний вплив туризму на інвестиції стартапів у секторах, пов'язаних із витратами на туризм, наприклад, у секторі високотехнологічних споживчих товарів. Висновки залишаються надійними

з альтернативними конструктами туристичних і фінансових проксі та різними підвибірками перерізу та часових рядів.

Наше дослідження є внеском у наявну літературу про взаємозв'язок між туризмом та економічним зростанням. З одного боку, це дослідження є одним із перших досліджень, які вивчають вплив потоку міжнародного туризму та витрат на фінансування стартапів. З іншого боку, ми пропонуємо новий механізм, за допомогою якого потік інформації мандрівників може сприяти переповненню ідей для потенційних підприємців. Наші висновки також сприяють практикам і політикам у секторах туризму та інновацій, надаючи практичні та політичні наслідки щодо соціально-економічних наслідків міжнародного туризму.

«Інакшість» – це поняття, яке має значну змістовну багатогранність і містить багато визначень, починаючи від симптому вищої індивідуалізації особистості і закінчуючи характеристиками суспільства в епоху глобалізації. У такому контекстуальному розмаїтті існує загальний підхід, який розглядає інакшість як постійний пошук спільноти в суспільстві, але вимагає виявлення особливостей деяких членів, які є представниками різних культур і членами того самого суспільства одночасно.

Фінансування стартапів і туризм є двома центральними поняттями в окремих частинах літератури. Що стосується фінансування стартапів, ми зосереджені на інвестиціях та венчурному капіталі. Вони більше дбають про перспективи цільової компанії і, що більш важливо, те, як розподіляється капітал, визначатиме стимули для інновацій як у розвитку технологій, так і в організаційному розвитку. Що стосується туризму, його розвиток також має значення в бізнес-сфері, оскільки він може розширити світогляд піонерів, сприяючи переповненню знань. Зокрема, малі та середні підприємства отримують значну вигоду від розвитку в'їзного туризму, коли йдеться про створення бізнес-перспектив. Напрямок розвиватиметься як привабливий полюс, який збирає різноманітні послуги та інформацію, на додаток до

різноманітності, викликаній розвитком в'їзного туризму. До цих територій регулярно приваблюється більше підприємництва та інновацій. Як наслідок, у регіоні, який отримує більше переваг від розвитку внутрішнього туризму, творча та інноваційна діяльність може отримати більше визнання, заохочуючи більше підприємництва. Взяті разом, підприємці та їхні потенційні інвестори повинні розуміти роль туризму в екосистемі стартапів. Сектор туризму сприяє економічній діяльності, ринковому потенціалу та творчому духу. Ми вважаємо, що зростання туризму в країні може краще допомогти вітчизняним компаніям досягти своїх фінансових цілей на ранніх стадіях. Туристичний потік міг би збільшити фінансування стартапу через наступні два можливі канали.

По-перше, туристи вивчають нові технології та виношують свіжі ідеї під час подорожі. Таким чином, підприємці більш мотивовані розпочинати новий бізнес. Ця тенденція може розширити інвестиційний всесвіт для інвесторів-ангелів і венчурних капіталістів. Понад 78% опитаних стартапів у 10 відомих містах вважають мережевий зв'язок, у тому числі зв'язки, отримані під час поїздок, важливою роллю в їхньому підприємницькому успіху. Побажання інвесторів мати більше можливостей для створення свого портфеля компаній можна задовольнити збільшенням різноманітності та кількості стартапів. Ми називаємо це каналом «обсяг інвестицій». Зростання туристичного сектору допомагає потенційним підприємцям відкривати нові можливості для бізнесу та формувати нові бізнес-ідеї під час подорожей. Наприклад, кругосвітня подорож або дискусія з іноземними мандрівниками розширяють погляди людей і висвітляють ідеї, збільшуючи ймовірність розпочати свій бізнес. Це ще більше розширює всесвіт стартапів, з яких можуть вибирати венчурні капіталісти. Фонди венчурного капіталу мають набагато ширший портфель цільових компаній, ніж інвестори-ангели. Ми очікуємо більшого впливу туризму на венчурне фінансування.

По-друге, велика кількість досліджень задокументувала, що сфера туризму впливає на попит у різних галузях, таких як інфраструктура, транспорт, технології та роздрібна торгівля. Ефект зрештою збільшує ринковий потенціал компаній, що працюють на відповідних ринках. Оскільки сприятливіше прогнозування цільового ринку може покращити оцінку стартапу, це допоможе підприємцям переконати потенційних інвесторів і отримати кращу інвестиційну угоду. Значніший прогноз прибутку може спонукати інвесторів інвестувати більше коштів у стартап. Ми називаємо це каналом «ринкового потенціалу». Вплив туризму на інвестиційні рішення залежить від прогнозів інвесторів щодо ринкового потенціалу стартапу. Якщо на наші результати впливає схильність туристів до споживання, то очікується, що ефект буде сильнішим, коли інвестори розглядають можливість інвестувати в стартапи, тісніше пов'язані з туристичним бізнесом. Іншими словами, інвестори, швидше за все, інвестуватимуть у ті фірми, які або продають кінцеві продукти та послуги туристам, або продають проміжні продукти компаніям, що працюють у туристичному секторі. Це пояснюється тим, що ці інвестиційні компанії мають більші перспективи зростання. На рис. 1.2 представлено інвестиційний потенціал туризму.

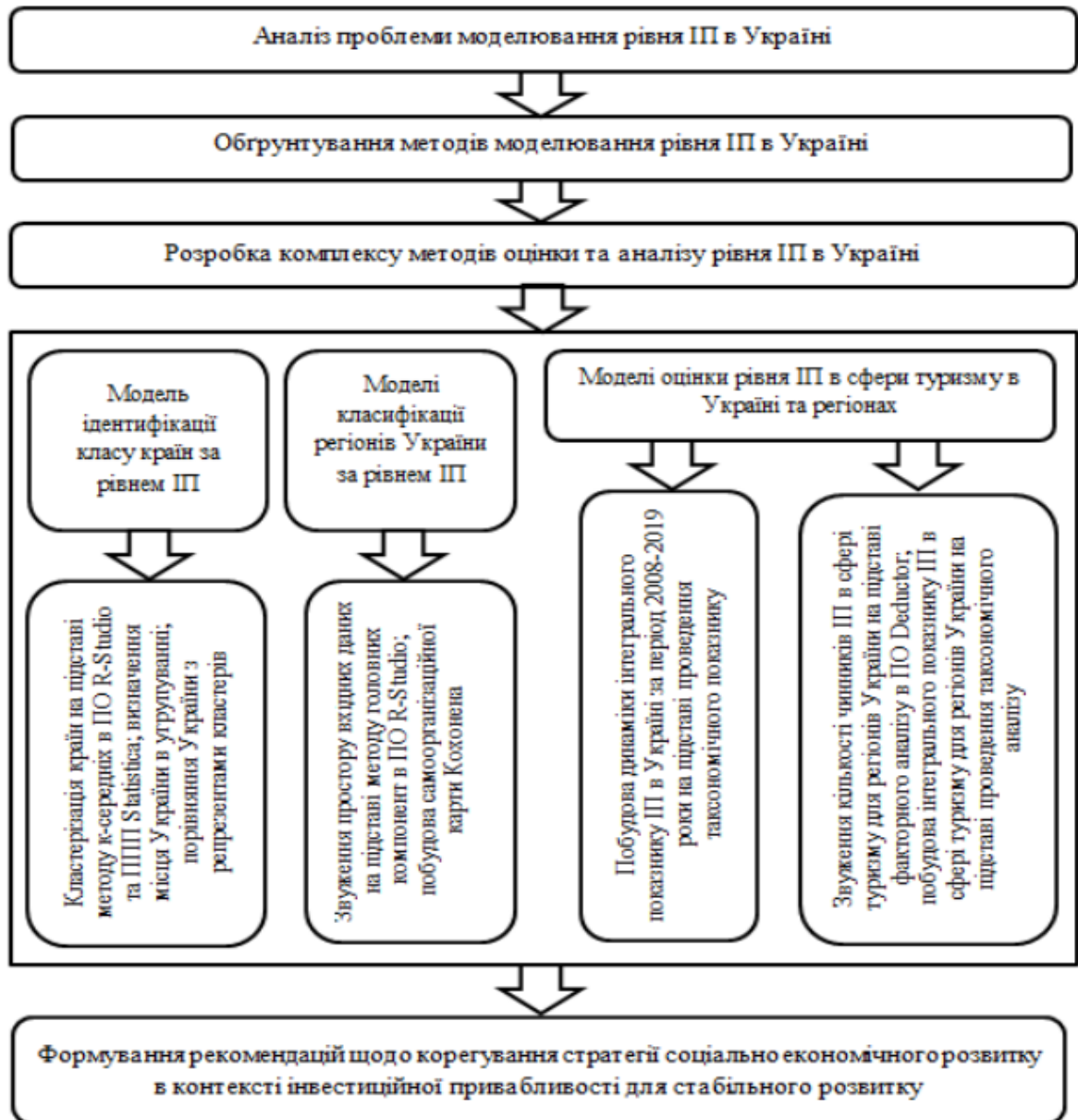

Рисунок 1.2 – Інвестиційний потенціал в туризмі

Якщо механізм «обсягу інвестицій» виконується, тоді вплив зростання туризму на інвестиції в стартапи буде більш суттєвим або у вибірці фірм, що фінансуються виключно венчурним капіталом, або коли туристична діяльність є набагато менш важливою, ніж підприємницька діяльність у певній країні. Причини полягають у тому, що венчурні капіталісти цінують диверсифікацію портфеля більше, ніж інвестори-ангели, і що незначне збільшення обсягу є значним у країнах із відносно слаборозвиненим

туризмом. З іншого боку, якщо механізм «ринкового потенціалу» зберігається, ми повинні спостерігати більш помітний вплив туризму на початкові інвестиції у витрати на туризм, які сильно впливають. На інвестиційний потенціал в туризмі.

РОЗДІЛ 2

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ПРИ УМОВІ ВКЛАДЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

2.1. Динаміка розвитку туристичної галузі в Україні

Роздивимось, інвестиційний потенціал у туризмі (табл. 2.1)

Таблиця 2.1

Колективні засоби розміщування
(з урахуванням діяльності фізичних осіб-підприємців) [25]

	Кількість колективних засобів розміщування, од.	Кількість місць у КЗР, тис. од.	Кількість осіб, що перебували у КЗР, тис./ <i>Number of guests, thsd.</i>	
			усього	з них іноземці
2011	5882	567,3	7426,9	1427,7
2012	6041	583,4	7887,4	1554,8
2013	6411	586,6	8303,1	1665,1
2014	4572	406,0	5423,9	551,5
2015	4341	402,6	5779,9	665,8
2016	4256	375,6	6544,8	863,7
2017	4115	359,0	6661,2	824,5
2018	4719	300,0	7006,2	917,9
2019	5335	370,6	6960,9	959,4
2020	4523	312,1	3379,5	254,4

Як бачимо з таблиці, з 2011 року по 2020 рік кількість колективних засобів розміщення (КЗР) падає, хоча в 2012-2013 роках був невеличкий підйом. Це стосується і кількості місць у КЗР, і кількості осіб, що

перебували, в цих закладах, включаючи іноземців. На нашу думку, така динаміка зниження пояснюється воєнними діями в Україні та пандемією COVID 19 [26]. Щодо дитячих закладів, то представлені дані теж невтішні (табл. 2.2).

по тій же причині.

При цьому батьки, які хотіли оздоровити дитину, віддали перевагу відпочивати влітку десь сім'єю. В цій таблиці представлена більш широка динаміка щодо років спостереження. Але вона теж показує, що, починаючи з 2013 року кількість закладів оздоровлення, кількість місць у них, кількість дітей, що перебували у закладах, різко падає з тих же причин. Але існує ще багато таборів, в які можуть поїхати українські діти і взимку, і влітку. Опишемо їх.

Табір Лісовий – найпопулярніший табір дитячого комплексу Артек Буковель. Високий рівень безпеки, захоплююче дозвілля, масові заходи в стилі Артеку. Комфортні умови проживання та якісне збалансоване 5-тиразове харчування.

Табір Лісовий – невід'ємна частина міжнародного дитячого центру Артек Карпати. Як і табір Озерний, Лісовий розташовується в межах відомого курорту Буковель.

Артек Карпати гарантує якісне медичне обслуговування відпочиваючих і своєчасну допомогу. На базі комплексу функціонує медичний пункт оснащений всім необхідним обладнанням та медикаментами. Працюють лікарі педіатри і медсестри.

Гарантія безпеки відпочиваючих полягає в роботі цілодобової служби охорони. Додатково участь беруть вожаті і персонал таборів які стежать за дітьми і контролюють їх місцезнаходження. Приймає дітей у віці 8-17 років.

Таблиця 2.2

Динаміка оздоровлення дітей в літку по роках [25]

	Кількість закладів, од		У них місць, тис. од		Кількість дітей, які перебували у закладах, тис. осіб	
	усього	у тому числі заклади оздоровлення ²	усього	у тому числі заклади оздоровлення ²	усього	у тому числі заклади оздоровлення ²
2000	7615	842	227	218	1005	613
2001	8578	816	221	213	1055	613
2002	10890	869	231	224	1235	660
2003	14961	876	228	221	1535	676
2004	19443	896	256	225	2184	686
2005	18366	840	236	212	2148	645
2006	18238	809	231	204	2092	586
2007	18363	765	226	199	2044	580
2008	18672	746	218	192	2020	561
2009	17379	700	198	180	1719	442
2010	17342	580	196	159	1718	381
2011	17703	541	194	147	1785	344
2012	17744	559	188	150	1825	370
2013	18549	606	191	157	2017	407
2014¹	13977	452	126	112	1346	280
2015¹	9743	333	113	81	917	172
2016¹	9669	316	112	79	936	200
2017¹	9745	299	106	73	970	188
2018¹	9328	244	94	63	921	172
2019¹	8808	241	98	63	907	167

Інфраструктура табору наступна:

- Дерев'яні котеджі готелю «Буковель» 3*;
- Медичний корпус;
- Басейн;
- Екстрим-парк;
- Футбольне поле;
- Майданчик для стрільби з лука;
- Столи для настільного тенісу;
- Ігрові кімнати;
- Зал для вечірніх заходів;
- Водні атракціони.

Розміщення наступне:

Комфортабельні дерев'яні котеджі «Bukovel Hotel» (3*). Розміщення дітей відбувається від 3 до 6 осіб залежно від категорії номера, який оснащений усім необхідним: санвузлом, душем та побутовою технікою. Зовсім поруч розташований медичний корпус, в якому цілодобово чергують лікарі [27].

Діти харчуються 5 разів на день: сніданок, обід, полуденок, вечеря, друга вечеря – збалансоване харчування згідно нормативних стандартів харчування дітей у таборі, програма харчування узгоджується та завіряється відповідним контролюючим органом.

Цікавим буде представлення країн, з яких люди приїжджають з України з ціллю туризму. Це показано в Додатку А. З нього видно, що найбільше громадян їде з Білорусі (2727645 чол.), Молдови (4435664 чол.), Польщі (1144239 чол.), Угорщини (1119446 чол.). Але з інших країн теж їдуть люди. Всім цікаво подивитись на молоду країну з багатим минулим.

Програма табору «Артек Лісовий» сприяє розвитку в дітей творчих і спортивних здібностей, відповідальності, лідерства, самостійності та організованості.

Вартість складає 15000 на одну дитину.

У вартість включено

- проживання
- харчування
- Програма табору під керівництвом досвідченого персоналу
- Користування інфраструктурою табору
- Медичне обслуговування на базі медпункту
- Страхування

У вартість не включено

- трансфер
- додаткові послуги
- особисті витрати.

Це помірна вартість, порівнюючи з іншими країнами. Завдяки географічному розташуванню, геологічній будові і гідрогеологічним умовам Україна має практично всі види курортів. З ХІХ ст. відомі кліматичні курорти південного узбережжя Криму, бальнеологічні курорти Прикарпаття та Закарпаття, Поділля, Полтавщини, грязьові курорти Криму та Одещини, які набули особливого розвитку у ХХ ст. Для виявлення проблем у сучасному етапі розвитку дитячого оздоровлення та виокремлення головних тенденцій скористаємося методом діагностики. За аналогією з економічною діагностикою під «діагностикою дитячого оздоровлення» розумітимемо комплекс науково-прикладних і науково-методологічних досліджень, спрямованих на виявлення, опис і визначення відхилень від певного нормативного показника (тобто відсутності наступних захворювань). [28].

Як зазначають науковці, головною метою проведення діагностики відтворення суспільного здоров'я населення є виявлення тенденцій розвитку

фізичного, духовного і соціального благополуччя мешканців, які забезпечують демографічний розвиток, максимально можливу тривалість життя і трудову активність, що необхідні для ідентифікації проблемних ситуацій [29]. Необхідною базою діагностики дитячого оздоровлення є соціально-економічний розвиток самої сфери дитячого оздоровлення.

Зміцнення здоров'я дітей, яке є найбільшою цінністю цивілізованої держави, неможливе без збереження природного середовища її існування, екологічно чистого довкілля та раціональної організації оздоровлення та відпочинку.

Великої уваги розвитку сфери дитячого оздоровлення приділяє уряд та парламент України, періодично на парламентських слуханнях з питань оздоровлення та відпочинку дітей і молоді підбивають підсумки та визначають подальші напрями діяльності. У рекомендаціях парламентських слухань декларується не лише стурбованість держави станом здоров'я, а визнання необхідності поліпшення розвитку дитячого оздоровлення шляхом організації якісного, повноцінного відпочинку дітей і учнівської молоді визнано одним із стратегічних завдань в Україні.

Зазначимо, що до державних зобов'язань відносяться обов'язкове щорічне оздоровлення 50 % дітей шкільного віку, 100 % дітей-сиріт і 80 % дітей з малозабезпечених сімей. Однак на практиці ці дані не відповідають дійсності, адже, починаючи з 2013 р., спостерігається зменшення кількості дітей, охоплених послугами оздоровлення та відпочинку, скорочення терміну перебування дитини в закладах оздоровлення та ін. Такі негативні тенденції ускладнюються ще й тим, що протягом останніх років зберігається стійка тенденція до погіршення стану здоров'я дітей. Оцінка розвитку сфери дитячого оздоровлення протягом 2000 – 2020 рр. показала, що впродовж останніх десяти років в Україні стрімко збільшується показник захворюваності підростаючого покоління, який зріс в 2,5 рази.

Опосередковано наслідками війни є обмеження прав дітей на відпочинок. На тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим розташовані 22 спеціалізовані санаторії, які підпорядковані Міністерству охорони здоров'я України, а саме: для лікування дорослих та дітей, хворих на туберкульоз – 14; для лікування дітей з соматичними та психоневрологічними захворюваннями – 8 санаторіїв. У зв'язку із тимчасовою окупацією території АР Крим держава втратила понад 122 дитячі заклади оздоровлення і відпочинку, в т.ч. Міжнародний дитячий центр «Артек». З огляду на проведення воєнних операцій на сході країни 68 оздоровчих закладів і 533 заклади відпочинку, які розміщені на території Донецької й Луганської областей не розпочали свою роботу. Це – чверть усіх закладів, які має Україна.

Важливими є підготовлені зміни до Закону України «Про оздоровлення та відпочинок дітей», ініційовані Міністерством соціальної політики України у 2014 р., які передбачають розширення переліку дітей, які потребують особливої соціальної уваги і підтримки. Зокрема, перелік доповнено такими категоріями, як діти загиблих учасників масових акцій громадського протесту; діти учасників бойових дій; діти, які постраждали внаслідок надзвичайних ситуацій [30].

Скорочення кількості дитячих оздоровчих закладів не сприяє забезпеченню дітей оздоровчими послугами. Якщо не діють матеріально застарілі заклади оздоровлення, то необхідно забезпечити їх ремонт або ж будівництво нових закладів. Водночас досягнення відносно високих показників забезпечено за рахунок надання дітям відпочинкових послуг, які не можуть дати повноцінного відновлення сил дитячому організму. Останніми роками підвищився рівень оздоровлення та відпочинку дітей, проте його досягнуто насамперед за рахунок збільшення обсягу надання відпочинкових послуг. За статистикою в Україні із загальної кількості дитячих таборів 95,5% – це табори шкільного, тобто денного типу. 4,5% тих,

що залишилися, – оздоровчі установи, розташовані в рекреаційних районах України [31].

Відпочинок у пришкільних таборах не можна за якістю визнавати повноцінним відновленням сил дітей. Проте саме такий відпочинок є зручним та вигідним передусім для батьків дітей молодшого шкільного віку, оскільки не потребує значних фінансових ресурсів для організації та є безпечним для дітей і батьків через те, що між ними зберігається тісне спілкування, зберігаються сімейні традиції тощо [32]

На нашу думку, для успішного функціонування дитячі оздоровчі заклади повинні бути забезпечені специфічними умовами, до яких належать:

- сприятливі лікувальні ресурси (кліматичні, бальнеологічні, змішані);
- наявність у структурі дитячого курортного санаторію приміщення для надання медичних послуг реабілітаційного та лікувально-профілактичного характеру, приміщення для використання методів психотерапевтичної дії (музикотерапія, арт-терапія, аутотренінг, танець, кольоро-терапія);
- умови для організації профілактичного, дієтичного, раціонального харчування;
- наявність умов для організації лікувального сну на свіжому повітрі (у великих лоджіях, на балконах, терасах), а також в аераріях, на лікувальних пляжах, у соляних печерах;
- облаштування прилеглої території для активного відпочинку дітей (майданчики для відпочинку та спорту (ігор), альтанки, табгани, басейн);
- організація анімаційних програм для дітей різних вікових груп;
- організація дитячого велнесу (проведення трекінгів, походів);
- розширений склад приміщень для проведення дозвілля дітей.[33].

Суттєві відмінності у організації дитячого оздоровлення спостерігаються в різних областях України і залежать не лише від природних та соціально-економічних ресурсів, а, передусім, від управління цією діяльністю. На заваді впровадженню сучасного менеджменту та

реформування оздоровчої діяльності з метою надання послуг відповідно до європейських стандартів стоїть невпевність щодо окупності затрат потенційних інвесторів, недостатня вивченість питань прогнозування попиту на оздоровчі послуги, але особливо гострою є соціально-економічна криза, яку переживає Україна, а також триваючий збройний конфлікт на сході держави [34]

2.2. Інвестиційна оцінка розвитку туризму в Україні

Значну увагу темі розвитку сфери туризму та інвестиційному забезпеченню підприємств приділяли такі зарубіжні та вітчизняні науковці як: Мороз А. М, Шарко М. В., Мальська М., Третяк Н., Зарічна О. В., Кміть В. М., Бугіль М. М. та інші вчені. Проте, питання ефективного розвитку сфери туризму на основі залучення інвестицій залишається відкритим та потребує подальшого вивчення. Успішний розвиток туристичного бізнесу в ринкових умовах вимагає постійного підвищення рівня конкурентоспроможності від кожного суб'єкта, забезпечення якісним туристичним продуктом зростаючого попиту населення, удосконалення суспільно-економічних відносин підприємницьких структур, територіальних об'єднань і держави. Соціальна місія туризму – підвищити вклад в культурний, економічний та регіональний розвиток країни.

Умовами створення ефективно функціонуючої системи управління інвестиційними процесами туристичної галузі виступають підвищення наукової обґрунтованості управлінських рішень в області інвестування, забезпечення взаємодії таких основних елементів системи управління, як принципи, методи, функції управління, інструментарій, що орієнтують реалізацію інвестиційних проектів на досягнення необхідних результатів і рівня ефективності [35]

Економічна діяльність окремих господарюючих суб'єктів і сфери туризму країни в цілому значною мірою характеризується обсягом і формами інвестиційних процесів. У широкому розумінні інвестиції являють собою вкладення капіталу з метою подальшого його збільшення. При цьому приріст капіталу має компенсувати інвестору відмову від використання наявних коштів на споживання в поточному періоді, винагородити його за ризик, відшкодувати втрати від інфляції в майбутньому періоді [36]. Тому туризм буде інвестиційно привабливим за умови зростання його прибутковості і доходності.

Термін «інвестиції» походить від латинського слова «invest», що означає «вкладати». Податковий кодекс України висвітлює інвестиції як господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/ або цінних паперів в обмін на кошти або майно, тобто розкриваються об'єкти інвестування [37]

У законі України «Про інвестиційну діяльність» поняття «інвестиційна діяльність» визначається як сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави по реалізації інвестицій, а інвестори – як суб'єкти інвестиційної діяльності, що приймають рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в інвестування [38].

Шарко М. В., Мешкова-Кравченко Н. В., Радкевич О. М. розкривають поняття «інвестиційного проекту» як програму заходів, пов'язаних із здійсненням вкладень, з метою їхнього наступного відшкодування й одержання прибутку, інвестиційний процес - як розгорнуту у часі реалізацію інвестиційного проекту, де початок - ухвалення рішення про інвестування, а результат - досягнення поставленої мети, або вимушене припинення здійснення проекту [39].

Туристична діяльність регулюється Законом України «Про туризм», де зазначено, що туризм - тимчасовий виїзд особи з місця проживання в

оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає [40]. На основі дослідження теоретичної сутності інвестиційних процесів, слід відзначити, що інвестиції в туристичній галузі необхідно розглядати як використання фінансових ресурсів у вигляді поточних і довгострокових вкладень з метою отримання бажаного прибутку як всередині країни, так і за кордоном.

Мальська М. П. [у своїх наукових працях зазначає, що інвестиції в туризмі – це розміщення капіталу інвесторів у туристичному бізнесі з метою одержання прибутку. Оскільки капітал є одним із головних факторів виробництва, можливості туристичної індустрії виробляти якісний туристичний продукт (послугу) прямо залежать від обсягу капіталу, який інвестується [41]. Об'єкти та суб'єкти інвестиційної діяльності у сфері туризму мають специфіку, оскільки і туристична галузь відзначається видовою різноманітністю, особливостями розвитку, використовуваними ресурсами, організацією бізнес-процесів (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Об'єкти і суб'єкти інвестицій в туризм

Об'єкти	Суб'єкти
- майно підприємств у сфері туризму,	- приватні інвестори,
- маршрути туристичні,	- держава,
- історичні об'єкти,	- іноземні програми і гранти,
- музеї,	- кооперативи,
- бібліотеки,	- місцеві органи самоврядування,
- <u>зелені зони</u> ,	- фінансові установи
- технічна продукція,	- власники туристичного бізнесу.
- місця для розміщення туристів	
- сільська місцевість.	

Інвестиції відіграють важливу роль в управлінні розвитком туризму як у країні загалом, так і в регіонах. Обсяги інвестицій необхідно аналізувати і прогнозувати у процесі розробки заходів щодо формування матеріально-технічної бази туризму, схем розміщення і розвитку туристських об'єктів, податковому прогнозуванні, формуванні банків даних туристичних інвестиційних проектів, проведенні заходів щодо стандартизації, сертифікації

туристичного продукту, ліцензування окремих видів діяльності, при плануванні зайнятості і доходів населення, розвитку інфраструктури [42].

Туристична сфера повинна стати однією із пріоритетних галузей в економіці України. Державою та на рівні регіонів розробляються і впроваджуються проекти та програми в даній сфері. Для ефективного функціонування туристичної галузі необхідно у розроблену стратегію розвитку туризму включати розділи з інвестиційними пропозиціями, формувати уявлення про сприятливий туристичний імідж країни, створювати вигідні умови для розвитку туризму з метою залучення інвесторів [43].

Фактори, які спонукають до вкладення інвестицій, можуть бути різними:

- бажання збільшити обсяги продажів і послуг в туризмі;
- необхідність в оновленні та вдосконаленні наявної матеріально-технічної бази (поліпшення об'єктів, обладнання, впровадження сучасної системи бронювання);
- прагнення до освоєння нових видів діяльності (вихід на ринок туристичної індустрії з новим туристичним продуктом, або новим видом послуг) [44]

Зазначені фактори підкреслюють важливість інвестицій в створенні економічної бази для вирішення соціально-економічних проблем. З метою збільшення припливу іноземних інвестицій в економіку необхідно створити сприятливий інвестиційний клімат. Інвестиційний клімат – це сукупність соціальних, економічних, організаційних, правових, політичних, соціокультурних передумов, що зумовлює привабливість і доцільність інвестування в галузі економіки країни [45].

Характеризуючи інвестиційну діяльність в Україні, необхідно наголосити на важливості капіталовкладень в сферу туризму. Туризм здійснює суттєвий вплив на економіку і розвиток регіону, сприяє надходженню валюти в країну, створенню нових робочих місць, поліпшенню

інфраструктури. Для отримання максимальної користі від туризму кожна держава розробляє туристичну політику, яка є одним з напрямків соціально-економічної політики держави [46].

Зарічна О.В. акцентує увагу на тому, що капіталовкладення в туристичну сферу зростають лише за умови, що віддача на вкладені кошти перевищує обсяг інвестованого капіталу. Якщо віддача дорівнює обсягу інвестицій, то ефекту від інвестицій немає. У цьому разі і капітал, і виробництво залишаються постійними [46].

Якщо різниця між вкладеним і отриманим капіталом є від'ємною, туристична індустрія втрачає джерела поновлення капіталу, можливості виробництва обмежуються [46].

Зростання доходів від туристичної діяльності свідчить про підвищення її інвестиційної привабливості.

У табл. 2.4 висвітлено доходи від надання туристичних послуг за 2017-2019 рр.

Таблиця 2.4

Доходи від надання туристичних послуг [25]

Показники	Роки			2019 р. у % до 2017 р.
	2017	2018	2019	
Юридичні особи				
Дохід від надання туристичних послуг (без ПДВ, акцизного податку й аналогічних обов'язкових платежів), тис. грн	18502975,3	21069268,5	31948701	172,7
у тому числі від екскурсійної діяльності	57565,5	89220,9	113651	197,4
Фізичні особи-підприємці				
Дохід від надання туристичних послуг (без ПДВ, акцизного податку й аналогічних обов'язкових платежів), тис. грн	519654,3	556652,4	751474,8	144,6

Доходи від надання туристичних послуг як юридичних, так і фізичних осіб стрімко зростають. Якщо у 2017 р. дохід юридичних осіб у сфері надання туристичних послуг складав 18503 млн грн, то у 2019 р. зростає до 31949 млн грн, або на 72,7%. Збільшуються вдвічі і доходи від екскурсійної

діяльності. Фізичні особи-підприємці також забезпечили зростання доходів на 44,6 % - від 519,6 до 751,5 млн грн. Отже, наведені дані офіційної статистики України свідчать, що дохід від надання послуг у сфері туризму щорічно зростає, при цьому туристичний бізнес є галуззю, яка генерує розвиток суміжних галузей - готельно-ресторанного бізнесу, малого підприємництва у сфері мистецтва, спорту, розваг та відпочинку, сприяє розвитку сільської місцевості. Тому залучення інвестицій у сферу туризму, на нашу думку, слід розглядати в аспекті зв'язку із цими галузями (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Проблеми оцінки інвестиційної складової сфери туризму [25]

Показники	Роки			2019 р. у % до 2017 р.
	2017	2018	2019	
Капітальні інвестиції (всього в Україні)	448461518	578726385	623978935	139,1
1. Діяльність туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг із бронювання та пов'язана з цим діяльність	104087	236640	79566	76,4
2. Тимчасове розміщення й організація харчування(усього), у тому числі:	2133519	2675101	2832178	132,7
- тимчасове розміщення	1380054	1473043	982887	71,2
- діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщення	1231268	1231042	837322	68,0
- діяльність засобів розміщення на період відпустки та іншого тимчасового проживання	131053	223910	117700	89,8
- діяльність із забезпечення стравами та напоями	753465	1202058	1849291	245,4
- діяльність ресторанів, надання послуг мобільного харчування	664385	1091217	1710057	257,4
- постачання готових страв	77213	80226	40736	52,7
- обслуговування напоями	11867	30615	98498	830,0
3. Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (усього), в тому числі	1649225	3663168	4146160	251,4
- функціонування бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури	321736	601399	605129	188,0
4. Діяльність у сфері спорту, організування відпочинку та розваг(усього), у тому числі:	1062982	2636470	3065792	288,4
- діяльність у сфері спорту	563434	1820718	1658461	294,3
- організація відпочинку та розваг	499548	815752	1407331	281,7
5. Надання інших видів послуг	637612	571579	672504	105,4

Незважаючи на позитивну динаміку щодо зростання обсягів капітальних вкладень в цілому по Україні, у діяльність туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг із бронювання, на жаль, відбувається зниження обсягу інвестиційних вкладень. Проте, до складу туристичної сфери також варто віднести сукупність готелів та інших засобів розміщення, ресторанів, засобів транспорту, об'єктів організації відпочинку і розваг, об'єктів громадського харчування. З огляду на динаміку інвестиційних вкладень по вищеназваних об'єктах, можна зробити висновок, що по більшості категорій спостерігається збільшення об'ємів використаних інвестицій.

Україна має значний потенціал у розвитку сфери туризму, але низький рівень іміджу на світовому інвестиційному ринку. У більшості рейтингів країна посідає останні місця за інвестиційною привабливістю. Тому важливим завданням зростання обсягу інвестиційних вкладень у туристичний бізнес є підвищення інвестиційної привабливості.

Інвестиційна привабливість туризму – це сукупність мікро та макро-факторів, що формують загальне уявлення потенційного інвестора про стан та рівень розвитку туристичної галузі в країні і надають йому можливість визначити, наскільки досліджувана країна може бути привабливою та вигідною для інвестування цієї сфери [48]. В Україні значно перешкоджають поліпшенню інвестиційної привабливості регіонів податкове та адміністративне навантаження на бізнес, високий рівень інфляції, нестабільна політична ситуація, військові дії в Україні .

Інвестиційна привабливість територій виступає в ролі визначального чинника при виборі об'єкта вкладень. Дійсно, в умовах потреб у ресурсах одних учасників ринку та наявності і прагненні влади тимчасово вільні кошти у інших, при укладанні угоди інвестиційну привабливість слід розглядати в якості ключової категорії. Ґрунтуючись на твердженнях учених про сутність інвестиційного потенціалу регіону, можна дійти висновку, що у

формуванні задіяні наступні складові: природно-ресурсний потенціал, географічне розміщення, економічний стан, інфраструктурні об'єкти, інституційні формування, кадрове забезпечення, науково-технічний потенціал, споживчий компонент, виробничий компонент [49].

Використання інвестиційних ресурсів повинно базуватися на обґрунтованому виборі інвестиційного проекту. Для забезпечення правильного вибору рішення організаціям, пов'язаним з туристичною діяльністю, необхідно самостійно або за допомогою залучених фахівців розробити ефективний зразок нової моделі, трансформувати застарілі та запровадити нові об'єкти. Модернізація має вирішальне значення для підвищення економічної ефективності завдяки ефективнішому використанню виробничих факторів, разом із впровадженням нових технологій та інновацій. Економічний результат від впровадження інвестиційної діяльності оцінюється збільшенням доходів бізнес-структур, оптимізацією витрат і зниженням вартості послуг, збільшенням прибутку, що в підсумку підвищує його конкурентоспроможність. Проблеми оцінки інвестиційної складової розвитку туризму висвітлені у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Проблеми оцінки інвестиційної складової розвитку сфери туризму

Проблема	Опис	Шляхи вирішення
Відсутність єдиної інформаційної бази щодо реалізації інвестиційних проектів	1. Неналежне надання даних, які дозволяють провести об'єктивну оцінку інвестиційного забезпечення туристичної індустрії, в тому числі і статистичних даних. 2. Не створена єдина інформаційна база, яка б дозволяла потенційному інвестору ознайомитися з матеріалами, необхідними при реалізації інвестиційних проектів: план місцевості, бізнес-план, генеральний план розміщення туристичних об'єктів, які потребують залучення інвестицій, інформація про потужності ресурсів.	Створення єдиного сайту та реєстру, який буде відображати актуальні офіційні дані туристичної індустрії, публічні обговорення та проекти внесення пропозицій від інвесторів та зацікавлених осіб щодо удосконалення системи розвитку туристичної сфери в Україні.
Недостатньо сприятливий інвестиційний клімат	Існуючі вимоги щодо започаткування і розвитку туристичного бізнесу іноді не дозволяють інвесторам почати будівництво об'єктів по кілька років - цей період часу йде на узгодження різних рішень та оформлення документів.	Прийняття нормативних правових актів, що сприяють залученню інвестицій в розвиток економіки, впровадження податкових пільг, скорочення термінів узгодження рішень, розвиток інфраструктурних мереж.

Недостатній рівень інформаційного забезпечення значно зменшує зацікавленість потенційних інвесторів долучитися до фінансового забезпечення сфери туризму. Інформація, яка знаходиться у вільному доступі (кількість і вартість реалізованих туроператорами та турагентами туристичних путівок, в'їзні та виїзні потоки і т. д.) не відображає всі аспекти розвитку туризму і не в змозі зацікавити потенційних інвесторів.

В Україні створено законодавчу базу в сфері регулювання інвестиційної діяльності, з метою досягнення більшого притоку інвестицій та підвищення ефективності їх використання. Проте, необхідність узгодження документів і дозволів у різних державних структурах створює часові та інші бар'єри у реалізації планів інвесторів.

Незважаючи на високий туристично-рекреаційний потенціал в Україні, розвиток сфери туризму відбувається досить повільно. Вкладення інвестицій в сферу туризму здійснюється в основному в регіонах, де туризм визначено як один із пріоритетних напрямків розвитку економіки – це західний регіон та південний. Для реалізації інвестиційних проектів у сфері туризму необхідно провести економічне обґрунтування залучення інвестиційних коштів, забезпечити рішення чіткими розрахунками прибутковості, періоду окупності проекту, розробити бізнес-план його реалізації.

Таким чином, формуванню сприятливого інвестиційного клімату в Україні мають сприяти масштабні комплексні заходи щодо поліпшення умов діяльності інвесторів, розширення механізмів та інструментів здійснення інвестицій та реалізації інвестиційних проектів. Збільшення обсягу інвестицій в економіку України забезпечить прискорення соціально-економічного розвитку регіонів та пріоритетних галузей виробництва [50].

Оскільки довгострокові інвестиції приносять не лише фінансові надходження, а й новітні досягнення та інновації, забезпечують створення нових робочих місць можна стверджувати, що їх залучення в туристичну

галузь є необхідною складовою частиною ефективного економічного розвитку туристичної індустрії в Україні. Державною політикою має стати підтримка позитивної тенденції в залученні іноземних інвестицій в туризм, сприяння поліпшенню інвестиційного клімату в країні, впровадження заходів щодо підвищення інвестиційної привабливості. Подальший науково-теоретичний розвиток даної теми може базуватися на детальному аналізі інвестиційного клімату за регіонами України та розробці відповідних методичних рекомендацій щодо підвищення інвестиційної привабливості країни, створення сприятливого інвестиційного клімату.

2.3. Задачі інвестування в туристичний комплекс у повоєнний час в Україні

Акцентуючи увагу на повоєнному відновленні територій, часто роблять акцент на великих промислових об'єктах, соціальних умовах, сільському господарстві тощо. У липні 2022 року на конференції в Лугано Україна представила потужний та всеохоплюючий план відновлення країни. Реалізація цієї стратегії розрахована на 10 років і вона отримала схвальні оцінки та підтримку від міжнародних партнерів. Україна ставить перед собою амбітну, втім цілком реалістичну мету: до 2032 року здійснити стрибок від перехідної (транзитної) економіки до економіки, що розвивається. Для залучення в українську економіку іноземних інвесторів вже створено унікальну електронну платформу Advantage Ukraine, на якій зібрано понад 500 інвест-проектів та можливостей у 10-ти галузях економіки. Кожен потенційний інвестор, зареєструвавшись на платформі, отримає вичерпну інформацію про можливості інвестування, конкретні проекти та вигоди, які матиме від вкладання в економіку України. [16, 21, 23]. Разом з тим, науковці та практики усього світу активно пропагують не випускати із поля зору важливість туристичного фактору, його внеску у повоєнне

відновлення. Війна змушує багатьох думати, що іноземці до нас не поїдуть ще дуже довго. Однак у світі є багато прикладів, коли після масштабних конфліктів країни швидко відновлювалися та знову вітали гостей у своїх туристичних дестинаціях. Зрозуміло, що потрясіння, спричинені збройними конфліктами, вносять глибокі зміни до туристичного "ландшафту" країн. Створюється нова спадщина, а постконфліктний "туризм пам'яті" згодом поєднується з іншими напрямками — культурним чи екологічним туризмом [51.].

Проте, будь-які процеси й методи відновлення туристичних дестинацій потребуватимуть інвестиційної та управлінської підтримки. Певний досвід із цього напрямку Україна вже має, зокрема в рамках управлінської реалізації Законів про "інвестиційних нянь" для різних суб'єктів [52]. Ще у кінці 2022 року Кабінет міністрів України запропонував Верховній Раді поширити закон про "інвестиційних нянь" на проекти від 12 млн євро. Разом з тим, дозволялось розширити сфери діяльності, котрі можуть регулюватися цією нормою, проте вона не торкнулась туристичного напрямку, лише через інфраструктурні перетворення. Економісти та фахівці сфери туризму одностайні у своїй думці про те, що саме ця сфера може стати одним із драйверів повоєнного відновлення. Але наразі вона, так само як і інші сфери, втрачає обсяги і прибутки: за період воєнного стану за 2022 рік сума туристичного збору склала 178 млн 948 тис. грн, що значно менше (на 24%) в порівнянні з 2021 роком, оскільки тоді сума туристичного збору становила 235 млн 461 тис. грн [53]. В ООН вже спрогнозували, якщо війна в Україні затягнеться ще на рік і більше, глобальна індустрія туризму може втратити щонайменше 14 мільярдів доларів [54]. Війна в Україні створює нові проблеми для глобального економічного середовища та ризикує завадити відновленню довіри до безпеки подорожей у цілому світі. Хоча на Росію та Україну в сукупності припадало лише 3—4% загальносвітових витрат на міжнародний туризм у 2020—2021 році, закриття повітряного простору над

значною частиною Європи та заборона на російських перевізників впливають на внутрішньо-європейський туризм. Це також призводить до відхилень на далеко-магістральних рейсах між Європою та Східною Азією, що підвищує витрати. Глобальна індустрія туризму може втратити щонайменше 14 мільярдів доларів у доходах, якщо конфлікт затягнеться. За останніми прогнозами Європейської організації з безпеки повітряної навігації (Eurocontrol), обмеження на польоти цивільної авіації в повітряному просторі України, Молдови, Білорусі та Росії діятимуть до 2029 року [55]. Число пошуків та бронювань авіаквитків знизилося у світі вже через тиждень після вторгнення, але почало відновлюватися на початку березня. Поки що рано оцінювати довгострокові наслідки для галузі, проте вже зараз експерти зазначають, що вторгнення в Україну посилить і так складні економічні умови, підірве довіру споживачів і підвищить невизначеність щодо інвестицій. Саме останнє турбує фахівців найбільше, бо, як зазначалось вище, без активних інвестиційних вливань така чутлива галузь як туризм не матиме достатніх фінансових резервів для відновлення.

Україна завжди мала достатню кількість туристичних ресурсів і до початку повномасштабного вторгнення тримала курс на розвиток туристичних дестинацій на базі курортів в Одеській та Херсонській областях, природних заповідників, пам'яток архітектури, парків, Карпат, унікальних озер та водоспадів, чарівних міст, подій з фестивалями, ярмарками, частуваннями. Після пандемії в 2020 році фахівці говорили про спад у галузі. У 2021 році бюджети громад з туристичної галузі отримали 244 млн грн туристичного збору, що на 86,8% більше, ніж у 2020 році (130,6 млн грн) та навіть вище за доходи 2019 року на 20% (196 млн грн). З 2022 на території України триває повномасштабна війна, частина територій окупована. Вплив військових подій позначився на усіх сферах економіки та суспільному житті. Проте, саме обслуговуючі сфери відчують це найсильніше. Туризм – одна з перших сфер, яка страждає найбільше, якщо йде війна. Причому вона зазнає

втрата не лише в країнах, які безпосередньо беруть участь у конфлікті, а й у всьому світі. Адже у воєнний час бажання мандрувати мало в кого виникає. Традиційні, південно-східні та південні регіони Євразії масово втрачають на туристичних потоках (Італія, Іспанія, Греція, Туреччина тощо), про що періодично свідчать моніторингові дані аналітичних центрів та звіти дотичних організацій [56]. Фахівці-економісти, такі як М. Ільїна [57, 58] відмічає у своїх працях, що через недоотримання коштів від туризму значних збитків зазнають також об'єднані територіальні громади. А це означає скорочення інвестування на місцях. У глобальних масштабах учасники форуму "Туризм в Україні: виклики та відновлення" відмічають не лише різке падіння обсягів туристичних потоків, але й просторовий, інституційний, економічний виміри втрат туристичного потенціалу регіонів України. Світова спільнота пропонує власний практичний досвід, нові тренди, нові інноваційні можливості, нові інструменти та механізми залучення інвестицій з метою відбудови туристичного сектору після збройних конфліктів, що висвітлюється у публікаціях офісу [Destinations International [59]. Також провідні вчені України та практики у сфері туризму й залучення інвестицій пропонують візію та стратегію повоєнного відновлення України, де чільне місце належить туризму як драйверу розвитку місцевих громад [60]. Більшість методологічних та практичних кейсів залучення інвестиційних ресурсів до туристичної сфери розроблялись за умов мирного часу та низьких ризиків. На сьогодні цей напрям надзвичайно вразливий, викликає у потенційних інвесторів багато запитань і, відповідно, потребує нових методологічних підходів до управління.

Українська влада неодноразово заявляла про наміри суттєво збільшити обсяги залучення іноземних інвестицій у вітчизняний туризм. Але якщо у мирний час невиконання цієї обіцянки можна було чимось компенсувати, то в умовах війни залучення додаткових коштів є питанням виживання самої галузі. Ситуація ускладнюється тим фактом, що

процес децентралізації в Україні щойно завершився і місцеві громади не мають достатній рівень навиків, не володіють інструментарієм залучення інвестицій у сферу розвитку власних дестинацій [61]. Зважаючи на те, що складовими туристичної дестинації вважають функціонально пов'язані елементи (туристичні ресурси, туристична і загальна інфраструктура території, трудовий потенціал та органи управління), які розташовані на певній території і мають інформаційно-комунікаційні структури для виконання стратегічно-тактичних завдань щодо виробництва та реалізації туристичного продукту, спрямовані на забезпечення ефективності господарської, соціальної й екологічної діяльності, відповідно знання і використання теорій місцевого самоуправління в процесі формування туристичних дестинацій набувають важливого теоретичного, методологічного і прикладного характеру. Методологія створення та управління туристичними дестинаціями у повоєнний період розвитку вимагатиме активізації роботи із залучення додаткових інвестиційних потоків. Реалізуються вони на основі сукупності принципів інвестування у сфері туризму. За умов повоєнного відновлення туристичних дестинацій загальновідомі принципи набувають нового змістовного наповнення.

Представимо структуру інвестиційних ризиків для туристичних дестинацій України відповідно 4-х принципів (рис. 2.1).

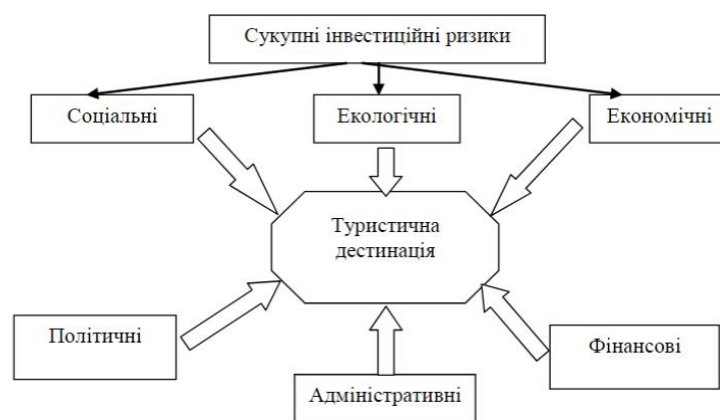

Рисунок 2.1 – Структура інвестиційних ризиків для туристичних дестинацій України

1. Принцип системності передбачав використання системного аналізу після прийняття рішень з інвестування. Це обумовлюється тим, що туристична сфера є великою відкритою системою. За умов відновлення дестинації або оптимізації туристичної галузі на її території необхідно буде враховувати системне та поступове відновлення усіх галузей економіки. Не виключено, що магістральні потоки інвестицій при цьому будуть направлені в промисловість, сільське господарство, соціальний сектор (залежно від спеціалізації території чи кластеру).

2. Принцип комплексності передбачав поєднання реального, стратегічного та оперативного управління інвестиційною діяльністю. З огляду на прийняті до 2022 року програмні документи, а саме схвалену у 2017 році Кабінетом Міністрів України "Стратегію розвитку туризму та курортів до 2026 року", яку підготувало Міністерство економічного розвитку і торгівлі, вказаний принцип в цілому було дотримано. Документ розроблено з метою створення умов для забезпечення прискореного розвитку сфери туризму і курортів, перетворення її у високоефективну, інтегровану у світовий ринок галузь [62]. В реаліях повоєнного відновлення дестинацій стратегічне управління відійде на другий план, поступившись реальному та оперативному управлінню. Останні будуть доповнюватися вже апробованими у світовому масштабі дієвими інструментами й механізмами залучення інвестицій. Проте, варто пам'ятати і про те, що за ними прийде зовнішнє управління та моніторинг ситуації. Таким є міжнародний досвід, який озвучено на численних форумах з повоєнного відновлення України: успішні кейси залучення інвестицій для Хорватії, Грузії, Катару тощо.

3. Принцип адаптивності забезпечує гнучкість інвестиційного процесу у вигляді впливу внутрішніх та зовнішніх чинників, які забезпечують коригування цілями та пріоритетами. Не секрет, що кожна територіальна громада закладає у процес повоєнного відновлення власну мету та очікувані результати. Вважаємо, що при плануванні діяльності із залучення

інвестиційних потоків цей принцип, у сукупності із оперативним та реальним управлінням, дасть можливість максимально ефективно розподіляти фінансові ресурси, забезпечуючи найбільш вразливі сторони розвитку туризму на території. Принцип адаптивності широко використовується у роботі численних офісів, проектних бюро, аналітичних регіональних агенцій. Саме вони допомагають представникам управлінської сфери на місцях знайти відповідну нішу та залучити гроші потенційних інвесторів на розвиток туризму в дестинації.

4. Принцип обліку ризиків. Принцип обліку ризиків зобов'язує враховувати специфіку туристської сфери та виявляти рівень ризиків, які можуть виникнути у процесі інвестиційної діяльності. Так, на сьогодні інвестиційна привабливість місцевих туристичних ресурсів є дуже низькою. Переважно, користувачами таких послуг є внутрішні туристи, котрі, в силу складних обставин (політичних, соціальних, фінансових), не можуть дозволити собі тривалі закордонні подорожі. Враховуючи їх активність, мова йде про виживання галузі, а не про її стабілізацію чи активний розвиток. Інвестиційні ризики, за котрими традиційно характеризують будь-яку галузь, для туристичної дестинації мають наступну структуру й змістовне наповнення.

РОЗДІЛ 3

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ІНВЕСТУВАННЯ В ТУРИЗМ В ІНШИХ КРАЇНАХ

3.1. Гравітаційна модель індонезійської туристичної торгівлі та інвестицій

Туризм має життєво важливе значення для підтримки економіки країни, оскільки він може стимулювати національний розвиток і зростання. Як результат, збільшення туристичних інвестицій стало значним напрямком стратегії розвитку туризму. За даними Міністерства туризму та творчості Індонезії інвестиції в цю галузь зросли на 70 відсотків у 2019 році [63]. Туристичний попит може генерувати капітал (обмінний курс) і товари/послуги, які заохочувати діяльність, пов'язану з туризмом (сторона пропозиції) [64]. Завдяки цій діяльності туристи витрачають гроші на проживання, транспорт, зв'язок, розваги, торгівлю, харч. Подібно до збільшення туристичного попиту, нових інвестицій, робочої сили та капіталу згідно з [65], валютні надходження від туризму також зросли, Міжнародні туристичні відвідування зросли на 3,7 відсотка в 2019 році. Однак вони впали більш ніж на 90 відсотків у 2020 році через епідемію Covid-19, яка вплинула на діяльність сектору.

Споживання туризму є відносно високим через коригування суспільного споживання протягом пандемії. Рисунок 3.1 ілюструє зростання туристичної галузі під час пандемії за кількістю туристичних відвідувань, зокрема у 15 основних туристичних напрямках. Вірус Covid-19 почався в Ухані, Китай, і з самого початку налякав світ 2020 [26]. Індонезія бореться з вірусом Covid-19 з початку березня 2020 року. Ця пандемія спричинила численні наслідки та смерті в усьому світі та знищила підприємства, включаючи індонезійський туризм [66, 67]. На рис. 3.1 показано прогрес

туристичного сектору протягом пандемії. На основі кількості туристичних відвідувань, що в'їжджають із 15 основних туристичних напрямків, індустрія туризму зазнала значного падіння.

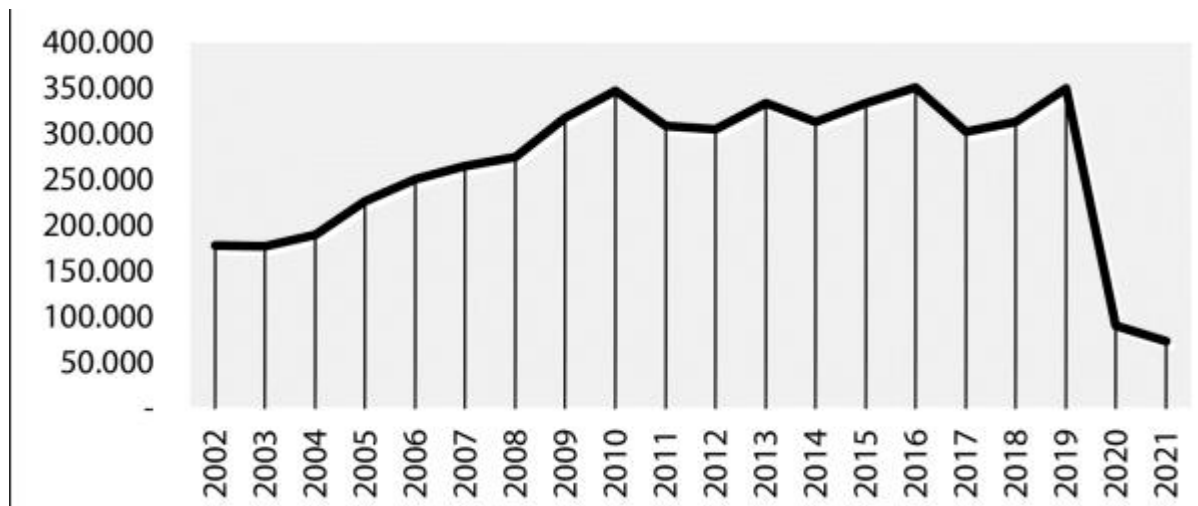

Рисунок 3.1 – В'їзд туристів до Індонезії по роках

Економічний вплив COVID-19 включає обмежені можливості працевлаштування та економічне зростання через зменшення людської мобільності. Компанії відчують зниження обсягів виробництва та купівельної спроможності, обмеження економічного зростання. Отже, це неможливо прогнозувати, як довго пандемія COVID-19 впливатиме на економіку країни.

По всьому світу компанії страждають від скорочення виробництва та діяльності споживання. Глобальній економічній активності заважає міжкраїнова обмеженість. Крім того, індивідуальна та корпоративна паніка порушила стандартні моделі споживання, що призвело до аномалії ринку [68]. Світові фінансові ринки також відреагували на події зі світовими фондовими індексами. Через невідомий характер перебігу та тривалості спалаху, передбачити економічні наслідки хвороби неможливо. Навіть у нинішньому панівному економічному становищі ситуація переважала спалах SARS.

Непередбачуваний характер пандемії суттєво вплинув на туристичний сектор [69]. Вплив зниження доходів був особливо сильно постраждалим від шоків з боку попиту (через обмеження пересування, закриття кордонів і побоювання туристів перед вірусом), і шоки з боку пропозиції (через правила щодо проживання, закриття закладів громадського харчування та відпочинку). Індустрія туризму Індонезії посідає 40 місце у звіті Всесвітнього економічного форуму за 2019 рік загальною вартістю 4,03 млрд. Ця оцінка базувалася на інвестиційних умовах, пропозиції туристичних товарів/послуг, комфорту та безпеці. Відповідно до Naruana [70] роль інвестицій і надання товарів/послуг слід вирішувати через різні політики, які сприяють конкурентоспроможності туризму покращити туристичні показники. Уряд стурбований майбутніми кроками щодо підвищення показників індонезійського туризму.

Кім та ін. [72] усунули цю прогалину у своєму дослідженні, вивчивши вплив економічної стратегії Японії щодо південнокорейських туристів, Фактори, пов'язані з абеномікою, такі як ВВП на душу населення, відносні ціноутворення та обмінні курси є значними рушійними силами японського в'їзного туризму. Абеноміка пов'язана зі значним збільшенням прибуттів південнокорейських туристів. Необхідно підкреслити вирішальну роль державної економічної політики у збільшенні міжнародного туристичного попиту через їх економічний вплив. Непрямі ефекти можуть виникати через поведінку зміни, наприклад, коли споживачі утримуються від витрат, а відвідувачі уникають місць, які здаються небезпечними, щоб уникнути зараження.

Через пандемію більшість глобальних подорожей припинилися, у тому числі більшість урядів ввели обмеження на в'їзд і закриття кордонів для іноземців. Непрямі ефекти можуть виникати через зміни. Спалахи пандемії впливають на економічну діяльність, пов'язану з туризмом. Підприємства в усьому світі відчувають скорочення виробництва та споживання діяльності.

Перевезення між державами стають дедалі складнішими, що призводить до уповільнення глобальної економічної активності.

Модель Gravity Panel використовувалася для вивчення факторів інвестиційних потоків, туристичну торгівлю та їх вплив на індонезійський туристичний сектор до і після пандемії CoVID-19. У наборі даних представлено шість країн із часовими рядами від 1995–2020 (АСЕАН, Японія, США, Велика Британія, Китай, Європейський Союз, Австралія та решта світу). Це дослідження використовує 156 даних. Додатково операційні змінні доходу (ВВП), дохід на душу населення, індонезійські відсотки та обмін ставки, економічна віддаленість (відношення ВВП до загальної чисельності населення країни), експорт/імпорт, кількість туристичних відвідувань, туристичне населення країни, економічна криза політики попередження про поїздки та пандемія COVID-19.

Підхід моделі Gravity також використовується в цьому дослідженні для вивчення сторони попиту туризму (концепція економіки туризму) з використанням кейнсіанської моделі [72], де:

$$Y = C + I + G + (X - M) \quad (3.1)$$

Відповідно до моделей Durbarrу параметри моделі ПП та потік індонезійських туристичних товарів/послуг, які створюються, такі:

Модель 1: Міжнародний туристичний інвестиційний потік в Індонезії

$$\begin{aligned} \text{Ln}(\text{FDI})_{ijt} = & \beta_0 + \beta_1 \text{LnGDPC}_{ijt} + \beta_2 R_{it} + \beta_3 \text{LnPOP}_{ijt} + \beta_4 \text{LnPRICE}_{ijt} + \beta_5 \text{LnTA}_{ijt} + \\ & \beta_6 \text{LnEXCH}_{ijt} - \beta_7 \text{LnDIST}_{ijt} + \beta_8 D1_{ijt} + \beta_9 D2_{ijt} + \beta_{10} D3_{ijt} + \varepsilon_{ijt} \end{aligned} \quad (3.2)$$

Модель 2: Експорт індонезійських туристичних товарів/послуг

$$\begin{aligned} \text{Ln}(X)_{ijt} = & \beta_0 + \beta_1 \text{LnGDPC}_{ijt} + \beta_2 \text{LnPOP}_{ijt} + \beta_3 \text{LnEXCH}_{ijt} + \beta_4 \text{LnPrice}_{ijt} + \beta_5 \text{LnPrice}_{ikt} - \beta_6 \text{LnDIST}_{ijt} + \\ & \beta_7 \text{LnXi}_{ijt-1} + \beta_8 D1_{ijt} + \beta_9 D2_{ijt} + \beta_{10} D3_{ijt} + \varepsilon_{ijt} \end{aligned} \quad (3.3)$$

Модель 3: Імпорт індонезійських туристичних товарів/послуг

$$\begin{aligned} \text{Ln}M_{ijt} = & \beta_0 + \beta_1 \text{LnGDPC}_{ijt} + \beta_2 \text{LnEXCH}_{ijt} + \beta_3 \text{LnPrice}_{ijt} + \beta_5 \text{LnM}_{ijt-1} + \beta_6 \text{LnFDI}_{ijt} - \beta_7 \text{LnDIST}_{ijt} + \end{aligned}$$

де

TA_{ijt}	– попит на міжнародний туризм в Індонезію за t років
FDI_{ijt}	– індонезійський туристичний інвестиційний потік із країни j рік
R_{it}	– інвестиційна процентна ставка в Індонезії в році t
X_{ijt}	– експорт туристичних товарів/послуг з Індонезії в інші країни
$PRICE_{ijt}$	– реальна ціна індонезійського туризму в країні походження туристів і реальна ціна туризму в країнах-конкурентах у країні походження туристів
X_{ijt-1}	– населення країни походження туристів
POP_{ijt}	– імпорт туристичних товарів/послуг із країни походження іноземних туристів (USD)
M_{ijt}	– економічна відстань між Індонезією та країною походження іноземних туристів (км/ВВП)
$DIST_{ijt}$	– дохід на душу населення країни проживання іноземних туристів (млн дол. США/ населення)
$GDPCi_{ijt}$	

$EXCH_{ijt}$	– обмінний курс рупії щодо валюти країни походження (рупія/валюта країни іноземних туристів)
M_{ijt-1}	– відставання імпорту (млн. дол. США)
$D1_{ijt}$	– заборонено в році t
$D2_{ijt}$	– економічна криза в році t
$D3_{ijt}$	– економічна криза в році t_1

Результати цього дослідження показують, що ВВП на душу населення відрізняється від ВВП туриста відносно рідної країни та її населення, ціна індонезійського туризму, кількість іноземних туристів, обмінний курс, економічна віддаленість і пандемія Covid-19 – усе це має потенціал істотно вплинути на коливання потоку індонезійських інвестицій у туризм.

Водночас коефіцієнт детермінації описує зміни ВВП на душу населення країни походження туристів, процентні ставки, чисельність населення країни походження іноземних туристів, ціни на індонезійський туризм, кількість відвідувачів, обмін, тарифи, економічну відстань, економічну кризу. На обмеження на подорожі та спалах Covid-19 припадає 45,8 відсотка відхилення у змінній потоку інвестицій у туризм, а решта 54,2 відсотка пояснюється іншими факторами.

Це вказує на те, що розвиток туристичних інвестицій в Індонезії є перш за все через немакроекономічні фактори. Існує п'ять обмежень для інвестицій в Індонезію, включаючи складні правила, проблематичне придбання землі, непослідовну громадську інфраструктуру, недостатні податки та стимули, а також обмежена кількість кваліфікованої робочої сили [73]. Уряд має намір запровадити комплексний закон, який би спростив закони про ліцензування, скоротив процедури ліцензування та забезпечення політичної стабільності з метою покращення інвестицій індонезійської екосистеми. Відсоткові ставки

мають важливе значення для визначення обсягу інвестицій, які надходять до країни. Коли відсоткові ставки зростають, інвестиції зменшуються, і тому люди поспішають інвестувати в кілька галузей бізнесу, коли відсоткові ставки падають. Так само і економічна відстань між Індонезією і країною походження туристів істотно впливає на ПІІ. Це означає, що чим більша економічна відстань між Індонезією та країною походження туристів (загалом описується легкістю мобільності/доступності капіталу, товарів/послуг і робочої сили), тим повільніше зростатиме потік інвестицій, коефіцієнт зміни (табл. 3.1, 3.2).

Таблиця 3.1

Модель оцінки ПІІ, експорту та імпорту індонезійського туризму

Експорт індонезійського туризму.				Імпорт індонезійського туризму			
Змінна	Коефіцієнт	t-stat	Prob	Змінна	Коефіцієнт	t-stat	Prob
GDPIT***	-0.633	-5.812	0.0000	GDPJT	0.030	0.143	0.8862
POPJT***	1.207	-3.178	0.0017	EXCHJT**	-0.188	-2.273	0.0242
EXCHJT**	-0.150	1.270	0.0258	PRICEJT	0.018	1.192	0.2348
PRICEJT	0.001	0.081	0.9353	MIJT***	0.283	5.854	0.0000
PRICEKJT**	0.017	1.391	0.1659	FDIJT	-0.017	-0.725	0.4695
DISTJT***	-0.598	-3.846	0.0002	DISTJT	-0.144	-0.616	0.5385
XIJT***	0.132	4.488	0.0000	D1	0.069	1.059	0.2910
D1	-0.046	-0.991	0.3228	D2***	-0.173	-2.981	0.0032
D2	0.064	1.543	0.1246	D3***	-0.353	4.098	0.0001
D3***	-0.247	-3.855	0.0002				
R-Squared	0.970			R-Squared	0.923		
Adj_R_squared	0.967			Adj_R_squared	0.916		
F-stat	358.887			F-stat	141.711		

Таблиця 3.2

Індонезійські інвестиції в туризм

Змінна	Коефіцієнт	t-stat	Prob
GDPJT	0.237	0.642	0.5219
RIT***	-0.657	-4.253	0.0000
POPJT	0.434	0.428	0.6689
PRICEJT	-0.059	-1.427	0.1552
TAJT***	-1.314	8.949	0.0000
EXCHJT	-0.544	-1.538	0.1257
DISTJT**	0.832	1.814	0.0712
D1**	0.387	2.353	0.0197
D2	-0.222	-1.546	0.1238
D3***	1.117	5.855	0.0000
R-Squared		0.458	
Adj_R_squared		0.410	
F-stat		9.453	

Це дослідження показує, що кількість туристів, які відвідують Індонезію, може завдати шкоди ППІ в туризм. На хвилі процесу лібералізації мобілізація товарів/послуг, капіталу та праці призвела до економічного витоку. Як наслідок, це призвело до скорочення туризму інвестиції та збільшення кількості відвідувачів. Ці недоліки викликані переважанням іноземних інвестицій, що призводить до тисяч імпортованого готельного обладнання, харчових інгредієнтів, меблів, працівників та іноземних авіакомпаній.

Економічна криза мала значний негативний вплив на ППІ в індонезійському туризмі сектора (табл. 3.2). Протягом кількох років зростання прямих іноземних інвестицій в індонезійський туризм було спричинено підвищенням його конкурентоспроможності, особливо в порівнянні з туристичними цінами в сусідніх країнах таких країнах, як Малайзія та Сінгапур. Крім того, Індонезійська інвестиційна координаційна рада (BKPM) визначила COVID-19 як серйозну загрозу для економічної

стабільності країни. Зниження інвестиційної вартості було б очевидним через торгівлю між такими країнами, як Китай, Європа та Сполучені Штати.

Обмеження чи локдауни суттєво впливають на торговельну активність. Правило поширюється на експорт та імпорт товарів із Китаю, Сполучених Штатів та Європи, що забезпечує потенціал вузьких місць у постачанні промислової сировини.

Негативний зв'язок між ВВП Індонезії на душу населення та експортом туризму показує, що якщо ВВП Індонезії на душу населення зросте на 1 відсоток, експорт туризму зменшуватиметься і навпаки, що суперечить теорії торгівлі. Тому між цими двома аспектами існує негативна кореляція. Підйом купівельної спроможності збільшить суспільний попит, тому що показником є ВВП на душу населення добробуту громади завдяки економічному зростанню. Показники продукти/послуги залишилися без змін, що призвело до зростання цін на товари (інфляція попиту).

Емпірично, країни проживання іноземних туристів значно впливає на туристичний експорт Індонезії. Отже, населення рідної країни міжнародних туристів (як потенційного ринку) збільшиться. Потенційний ринок товарів і послуг залежить від чисельності населення країни.

Фактичний обмінний курс негативно впливає на туристичний експорт. Національна валюта знецінюється по відношенню до іноземних валют, імпортна продукція стає дорожчою за домашні продукти, сприяючи більшому експорту товарів і послуг. Коли валюта країни зміцнюється по відношенню до іноземних валют, це негативно впливає на сальдо поточного рахунку. Проте експорт зростання, оскільки вітчизняні товари значно дешевші за імпортні. Індонезійський туризм у країнах-конкурентах має незначний вплив на експорт індонезійського туризму.

Таким чином, індонезійські туристи продовжуватимуть замінювати міжнародний туризм, його ціна як заміна, особливо в країнах АСЕАН. Крім того, результати оцінки показують слабкий зв'язок між економічними

кризами та експортними потоками. Це означає, що економічна криза підвищує купівельну спроможність людей через падіння економічних показників країни.

Існував великий позитивний зв'язок між туристичним експортом попереднього та наступного років. Якщо зростає попередня величина, наступна також зростає. Результати торгівлі між двома роками корелюють через економічне зростання, як-от поява експорту, орієнтованого на зростання (ELG) та імпорту, орієнтованого на зростання (GLE). Крім того, неокласична теорія торгівлі підтримує цю передумову, оскільки змінні, відмінні від експорту, можуть підвищити продуктивність. Інша можливість полягає в тому, що це негативно вплине на показники експорту між 2018 і 2019 роками через торгову війну між Китаєм і Сполученими Штатами.

3.2. Динамічний вплив відновлювальної енергії і інвестиції в міжнародний туризм

Індустрія туризму значно зросла як у країнах, що розвиваються, так і в розвинутих економіках протягом останніх кількох десятиліть. Завдяки зниженню комунікацій і транспортних витрат кількість міжнародних туристів у всьому світі зросла з 278 млн у 1980 році до 1,2 мільярда у 2015 році (Всесвітня туристична організація [22]). Крім того, міжнародний туризм приніс \$1,26 трлн доходів і 10% світового валового доходу внутрішнього продукту (ВВП) у 2015 році. Крім того, і це добре аргументовано в літературі, індустрія туризму має прямий і позитивний вплив на економічне зростання шляхом підвищення рівня виробництва. Загалом, розвиток індустрії туризму розглядається як рушій економічного зростання як у країнах, що розвиваються, так і в розвинутих економіках. Цей підхід є відомим як гіпотеза «зростання, керованого туризмом», і в кількох роботах

наголошувалося, що туризм є ключовим сектором економіки, і їхні висновки проілюстрували позитивний вплив туризму на економічне зростання.

Проте згаданий вище значний розвиток індустрії туризму пов'язаний до підвищення попиту на енергію, що може спричинити зростання рівня викидів CO₂. Споживання енергії в туризмі складається з трьох основних компонентів: транспортування, розміщення та інші види діяльності. Дійсно, туристична діяльність вимагає значного споживання енергії, яка в основному базується на викопному паливі. Враховуючи викопне паливо, що є основним джерелом викидів CO₂, першим теоретичним підґрунтям є те, що туристична діяльність може призвести до більш високого рівня споживання енергії та викидів CO₂. Деяка кількість емпіричних статей (наприклад, [75]) підтвердили це теоретичне очікування. З огляду на те, що погіршення навколишнього середовища розглядається як основна причина зміни клімату та глобального потепління, низка міжнародних інституцій та організацій порушують питання глобального потепління через високе споживання викопного палива, енергії та підвищення рівня викидів CO₂ у всьому світі.

Друге теоретичне підґрунтя полягає в енергетичних потребах туристичної діяльності, походить від споживання відновлюваної енергії, то це може знизити рівень викидів CO₂. Однак може існувати зворотний причинно-наслідковий зв'язок; тобто викиди CO₂ та споживання енергії можуть впливати на показники туризму. Наприклад, вищий рівень викопного палива споживання та вищий рівень викидів CO₂ можуть негативно вплинути на зростання індустрії туризму. Тому дуже важливо розуміти динамічну роль: чи споживання відновлюваної енергії відіграє важливу роль у розвитку туризму. На додаток до цього, попередні дослідження не змогли розглянути зв'язок між використанням відновлюваної енергії та розвитком туризму. На цьому етапі вплив відновлюваної енергії на розвиток туризму має три складові: «прямий ефект», «ефект стійкості» та «ефект заощаджень».

Перший ефект можна визначити як «прямий ефект», тобто відновлювана енергія може створювати менш забруднене навколишнє середовище в країнах призначення, що може залучити більше туристів світу. Згідно з цим ефектом, відновлювана енергія не тільки зменшила залежність на енергію з викопного палива чи покращення якості навколишнього середовища, а й збільшила кількість відвідувачів у певних областях. На цьому етапі зв'язок між відновлюваними джерелами енергії та туризмом створює привабливий елемент туризму шляхом впровадження нових технологій (енергетики рослин). Важливо відзначити, що інвестиції в туристичний сектор можуть одночасно досягти двох цілей, а саме, покращити пов'язану з туризмом інфраструктуру та підвищити якість навколишнього середовища шляхом інвестування в проекти відновлюваної енергетики. Тому збільшення інвестицій в індустрію туризму може сприяти будівництву готелів, ресторанів тощо.

Інша інфраструктура, така як енергоефективні технології, сонячна енергія тощо, що додає цінність в покращенні якість навколишнього середовища, і всі ці фактори позитивно впливають на зростання індустрії туризму. Наше дослідження спрямоване на аналіз ефекту туризму інвестиції в розвиток туризму в країнах G20 з використанням різних методів оцінки панельних даних.

Другий канал можна визначити як «ефект стійкості»; тобто відновлювана енергія вимагає застосування нових технологій, і це може створити довгостроковий (стабільний) зв'язок між попитом на енергію та розвитком туризму, який значною мірою пов'язаний зі сталістю розвитку туризму.

Третій канал впливу відновлюваної енергії на розвиток туризму можна визначити як «ефект заощадження». Дійсно, кілька робіт аналізували вплив застосування нових технологій відновлюваних джерел енергії на можливості економії витрат на енергію в туризмі. Крім того, вони підкреслили позитив і

безпосереднє середовище і ефект (ефект економії витрат на енергію) в застосуванні відновлюваних джерел енергії. Цікаво проаналізувати зв'язок між відновлюваною енергією та туристичною діяльністю, яка є предметом даної роботи.

Ми маємо на меті проаналізувати вплив відновлюваної енергії на розвиток туризму шляхом розгляду інших потенційних детермінант, таких як ВВП на душу населення, рівень відкритості торгівлі та реальні ефективні обмінні курси. Дійсно, екологічна деградація може вплинути на туризм і, зокрема, може зменшити туристичну діяльність і дохід від туризму. Тому аналізується, чи країни з меншим рівнем забруднення (тобто з вищим споживанням відновлюваної енергії) приваблюють більше туристів у всьому світі.. Враховуючи це, ми маємо на меті проаналізувати, якою мірою чистіше довкілля (вказівка на споживання відновлюваної енергії) сприяє розвитку туризму (з точки зору доходів від туризму та туристичних прибуттів) у вибірці G20 країн за період з 1995 по 2010 рр. Крім того, далі будується аналіз ролі туристичних інвестицій (загальний обсяг інвестицій у туристичний сектор) на розвиток туризму. Тому для досягнення поставлених цілей у дослідженні використовуються різні панельні економетричні методи. Зокрема, у розділі застосовано панельні тести на одиничний корінь дослідження порядку інтеграції змінних і використати панельний тест коінтеграції, виявити довгострокову асоціацію серед розглянутих моделей. У роботі також застосовано панельний метод FMOLS і гетерогенний панельний тест на відсутність причинності для вивчення довгострокової перспективи оцінки та короткострокові причинно-наслідкові зв'язки відповідно.

Наше дослідження надає довгострокові оцінки та короткострокові причинно-наслідкові зв'язки серед обраних змінних. Наші результати встановили, що зростання використання відновлюваної енергії та інвестицій в туризм відіграють важливу роль у просуванні туризму. розвитку в країнах G20. Отже, ми стверджуємо, що більший рівень відновлюваної енергії

призводить до низького рівня викидів вуглецю, а вищі інвестиції в туризм допомагають туристичним компаніям будувати нові інфраструктурні об'єкти, які відіграють значну роль у сприянні розвитку туризму. Ці висновки вказують на те, що політики країн G20 повинні робити подальше зміцнення політики, яка допомагає цим економікам зменшити використання викопного палива та залучити більші інвестиції в туризм.

Також може існувати зворотний причинно-наслідковий зв'язок; тобто споживання (відновлюваної) енергії може стимулювати показники міжнародного туризму. Ми маємо на меті перевірити гіпотезу про те, чи є відновлювані джерела енергії та інвестиції в туризм потенційними рушійними силами міжнародного туризму. Основна ідея відповідної гіпотези походить від «стійкості», та «ефективності економіки». Ряд дослідників також досліджували вплив навколишнього середовища на туризм. Вони вказують, що підвищення рівня парникових газів відбивається на зміні клімату, а отже, негативно впливає на індустрію туризму. Відповідно до їхніх висновків, курортні заклади повинні бути забезпечені різними джерелами енергії (наприклад, сонячна та вітрова енергія), яка майже не виділяє парникових газів. Словом, підказують, що рівень викидів CO₂ (як основного джерела викидів парникових газів) має бути зменшеною для забезпечення сталості розвитку туризму.

Опишемо методологію, яка використовується для дослідження динамічного зв'язку між споживанням відновлюваної енергії, розвитком туризму та інвестиціями в туризм. З цією метою робота спрямована на досягнення двох основних цілей: по-перше, вона спрямована на вивчення впливу споживання відновлюваної енергії на розвиток туризму; і по-друге, вона досліджує вплив інвестицій у туризм на розвиток туризму у вибірці країн G20 з використанням річних даних з 1995 по 2019 рр. Для досягнення першої мети розроблено таку модель:

$$TD_{it} = \alpha + \beta_1 REER_{i,t} + \beta_2 PI_{i,t} + \beta_3 REC_{i,t} + \beta_4 TO_{i,t} + \epsilon_{i,t}, \quad (3.5)$$

де TD, REER, PI, REC і TO представляють загальний внесок туризму у ВВП у мільярдах доларів США, індекс реального ефективного обмінного курсу (2010 = 100)³, ВВП на душу населення (постійний 2010 дол. США), споживання відновлюваної енергії і відкритість торгівлі (% ВВП), відповідно, позначає термін помилки в моделі, а індекси i і t позначають країну і рік відповідно. рівняння (3.5) означає, що обсяг виробництва (доходу) туристичного сектору залежить від реально ефективних обмінних курсів, ВВП на душу населення, споживання відновлюваної енергії, і відкритість торгівлі. Серед засобів контролю ВВП на душу населення враховує «ефект доходу», реальний ефективний обмінний курс враховує «ціновий ефект», а відкритість торгівлі враховує цю роль економічної глобалізації в попиті на міжнародний туризм.

Відновлювана енергія є основною змінною, що цікавить. Крім того, вона також спрямований на дослідження впливу інвестицій у туризм на розвиток туризму шляхом застосування наступної специфікації:

$$TD_{it} = \alpha + \beta_1 REER_{i,t} + \beta_2 PI_{i,t} + \beta_3 TI_{i,t} + \beta_4 TO_{i,t} + \epsilon_{i,t}, \quad (3.6)$$

де TI – інвестиції в туризм у мільярдах доларів США. Нарешті, надається дві додаткові перевірки надійності шляхом заміни доходу від туризму (TD) на міжнародні туристичні прибуття в мільйонах (TA):

$$TA_{it} = \alpha + \beta_1 REER_{i,t} + \beta_2 PI_{i,t} + \beta_3 REC_{i,t} + \beta_4 TO_{i,t} + \epsilon_{i,t}; \quad (3.7)$$

$$TA_{it} = \alpha + \beta_1 REER_{i,t} + \beta_2 PI_{i,t} + \beta_3 TI_{i,t} + \beta_4 TO_{i,t} + \epsilon_{i,t}. \quad (3.8)$$

Відповідні дані про РЕОК, PI, TO і TA отримані з World Development Індикаторів (WDI), тоді як дані щодо REC отримано з набору даних для Sustainable Energy для усіх. Нарешті, дані про TD і TI збираються від Всесвітньої ради подорожей і туризму (WTTC). Довгостроковий зв'язок між

змінними досліджується за допомогою панелі коінтеграції. Крім того, досліджується довгостроковий вплив споживання відновлюваної енергії на розвиток туризму за допомогою непараметричного підходу, тобто панелі методики оцінки FMOLS. Нарешті, реалізовано панельний тест на відсутність причинно-наслідкових зв'язків для встановлення короткострокових причинних зв'язків між цими змінними.

По-перше, основоположна стаття Нельсона та Плоссера (1982) про наявність одиничного кореня в часових рядах призвела до значних теоретичних і прикладних досліджень з 1980-х років. Науковці визнали важливість тестів на одиничні корені в емпіричному оцінюванні. Отже, розроблено тести панелі одиничних коренів. Враховуючи це, він спочатку проаналізував одиничний корінь характеристики даних за допомогою панельних тестів на одиничний корінь.

По-друге, довгостроковий рівноважний зв'язок між цікавими змінними досліджується за допомогою методу коінтеграції панелей. У поточному підрозділі застосовано тип Фішера. Методологія коінтеграції Йогансена на відміну від звичайних коінтеграційних тестів на основі підходу типу Фішера.

Тест відповідає підходу Йогансена, який допускає більше одного коінтеграційного зв'язку. І тест Trace, і тест максимального власного значення можуть перевірити кількість коінтегруючих векторів, коли в коінтегруючому є більше двох змінних системи. На основі тестової статистики Trace і Max-Eigen можна визначити і виявити наявність коінтегруючих векторів. Техніка коінтеграції панелей більше підходить для вибірки, оскільки часовий вимір кожної країни є відносно коротким. Таким чином, використання техніки коінтеграції панелей не тільки дає асимптотично незміщений результат оцінювачів, а також враховує параметри, які не заважають. Отже, можна отримати неупереджені висновки щодо коінтегруючих зв'язків, які асимптотично вільні від неоднорідності в короткостроковій перспективі.

По-третє, довгостроковий коінтегруючий вектор також був оцінений за рівнянням. (3.5) до рівняння (3.9), щоб виявити еластичність довгострокового розвитку туризму. Застосовується непараметричний підхід панелі методу оцінки FMOLS, щоб уникнути проблеми незручних параметрів до можливого існування послідовної кореляції та ендогенності серед змінних, які є розглянутими в моделі. Перевага панелі FMOLS полягає в тому, що це ілюструє послідовний аналіз загального значення для коінтегруючого вектора. Нарешті, зроблено спробу вивчити динамічні двовимірні причинно-наслідкові зв'язки між змінними в налаштуваннях панелі, беручи до уваги неоднорідність між країнами. Тут застосовується гетерогенний панельний тест на непричинність Думітреску та Херліна, щоб вивчити причинно-наслідкові зв'язки в короткостроковій перспективі та перевірити достовірність нульової гіпотези однорідної непричинності проти альтернативної гіпотези гетерогенної непричинності.

Враховуючи результати довгострокових оцінок, впливає низка політичних наслідків, які є корисними для реалізації політики сталого розвитку туризму з увагою до членів G20. Зокрема, висновки встановили, що зростання в споживання відновлюваної енергії позитивно сприяє розвитку туризму з точки зору доходів від туризму та прибуття міжнародних туристів. Ці результати свідчать про низький рівень викидів CO₂ через вищий рівень споживання відновлюваної енергії приваблюють більше міжнародних туристів. Отже, споживання відновлюваної енергії не тільки приваблює велику кількість міжнародних туристів, але також допомагає індустрії туризму отримувати від них більше доходу.

Отже, додана вартість туристичного сектора до ВВП з часом значно зростає. Таким чином, політики G20 мають усвідомити, що вищий рівень споживання відновлюваної енергії має кілька позитивних наслідків для економіки та суспільства. Допомагає, наприклад, збільшення споживання відновлюваної енергії, щоб уникнути використання енергії викопного палива,

яка є більш вуглецевою. Отже, просування відновлюваної енергетики допомагає зменшити рівень викидів вуглекислого газу в країні. Нижчий рівень забруднення навколишнього середовища може привабити більше міжнародників туристів і може надати можливість зайнятості та доходу для місцевих громад.

Отже, відновлювана енергетика дає можливість туристичній галузі розвиватися далі і потенційно допоможе цим економікам вирішити деякі основні соціально-економічні проблеми, такі, як безробіття та нерівність доходів. Враховуючи ці аргументи, політики повинні ініціювати більше політики сталого розвитку туризму, яка може допомогти цим країнам для подальшого розширення індустрії туризму.

Крім того, результати показують, що зростання інвестицій у туризм також є позитивним і сприяє доходам від туризму та прибуттю міжнародних туристів у країні G20. Ці результати означають, що інвестиції в туризм відіграють важливу роль у просуванні індустрії туризму. Інвестиції в туризм можуть допомогти індустрії туризму будувати нові готелі та ресторани, використати більш енергоефективних і відновлюваних джерел енергії, впровадити більш екологічно чисті види транспорту, а також, можливо, використати друковані та електронні ЗМІ для рекламування діяльності, пов'язану з туризмом, яку вони можуть здійснювати. Тому стійкі Інвестиції в туризм могли зіграти значну роль у мінімізації негативного впливу індустрії туризму на навколишнє середовище та може розвинути привабливу інфраструктуру подій в туристичному секторі. Усі ці фактори можуть позитивно сприяти індустрії туризму, яка має розвиватися далі з точки зору прибутку та залучати більше міжнародних туристів. Враховуючи позитивний ефект туристичних інвестицій на доходи від туризму і міжнародних туристичних прибуттів, політики повинні продовжувати запроваджувати інвестиції в туризм.

3.3. Сприяння розвитку туристичного сектору

Вплив іноземних інвесторів на економіку країни перебування залежить від її економічного потенціалу, характеру функціонування економіки, ступеня розвитку ринкового механізму, законодавчих норм і різних інших параметрів. З іншого боку, не менш важливими є характеристики інвестора, форми та сфери інвестування. [76]. Вплив інвестицій у країні-реципієнті полягає в наступному: позитивний вплив на темпи економічного зростання; посилення загальної інвестиційної активності в країні; вони відіграють важливу роль у технологічних процесах і підвищують ефективність використання трудових і природних ресурсів країни; Крім того, вони сприяють прогресивному територіальному та галузевому структуруванню економіки країни-реципієнта, а в кінцевому підсумку – іноземним інвестиціям, впливають на міжнародну економічну ситуацію країни, що відображається на її експортному потенціалі, торговельному та податковому балансі [28]. У разі нестачі внутрішніх інвестиційних ресурсів джерелом їх заповнення стає імпорт капіталу. Проте дефіцит інвестицій є відносним, оскільки потреби в інвестиціях визначаються економічною системою та рівнем її розвитку. Інвестиції характеризуються ефектом мультиплікатора, тобто інвестиції в певні галузі ведуть до розвитку сусідніх галузей. Одним із важливих аспектів впливу іноземних інвестицій є зайнятість і використання національних ресурсів. Особливе значення має якість робочої сили, яку використовують іноземні інвестори. Працівник, найнятий іноземним інвестором, відчуває лише вплив капіталу, який визнає лише відносини купівлі-продажу з робочою силою. Слід зазначити, що основну частину «прямого» ефекту від використання національних ресурсів отримує сам інвестор, але весь «непрямий» ефект залишається в країні-реципієнті, як-от розроблені родовища, робоча сила, яка працює за сучасними технологіями, податкові надходження, насичення споживчого ринку. Крім того, самі

працівники зацікавлені у співпраці з іноземними інвесторами, оскільки на їхніх підприємствах оплата вища, соціальні умови кращі. Уряд будь-якої країни зацікавлений у розвитку таких перспективних галузей, як сфера послуг, банківська справа та страхування, галузі високих технологій. Серед позитивних результатів інвестицій можна назвати інтеграцію країни в міжнародний економічний простір, обмін іноземним досвідом менеджменту та маркетингу, збільшення експортного потенціалу та валютних надходжень країни, покращення торговельного та податкового балансу, впровадження нових технологій, збільшення зайнятості та дохід. Такий активний вплив іноземних інвестицій на економіку країни відбивається на умовах міжнародних відносин. Вплив іноземних інвестицій на платіжний баланс країни та його структуру неоднаковий. Наприклад, імпорт капіталу відображається в балансі активів і може сприяти покращенню останнього. При цьому інвестиції супроводжуються поверненням прибутку, що відображається у видатковій частині балансу. Крім того, вкладення іноземних інвестицій супроводжується імпортом обладнання, патентів і ліцензій, що призводить до відпливу коштів з країни. У той же час іноземні інвестори вкладають великі суми у вигляді податків, митних зборів та інших зборів, що сприяє покращенню платіжного балансу. Уряд країни-реципієнта створює сприятливі умови для іноземних інвестицій, а також можливості для реінвестування прибутку та зменшує відтік капіталу з країни. У ринковій економіці як фінансові, так і прямі інвестиції здійснюються на основі фундаментальних принципів.

Особливе значення для Грузії має залучення прямих іноземних інвестицій. Ліберальне інвестиційне середовище в країні та рівні умови для місцевих та іноземних інвестицій роблять її привабливою для іноземних інвесторів. Стабільний економічний розвиток, ліберальна та вільна ринкова економічна політика, лише шість податків та знижені податкові ставки, невелика кількість ліцензій та дозволів, простота адміністративних процедур,

преференційні торговельні режими з багатьма країнами світу, зручне географічне розташування, добре розвинена та інтегрована транспортна система, конкурентоспроможна робоча сила та багато інших факторів є міцною основою для відкриття бізнесу та успішного його розвитку у Грузії.

Максимальний результат із залученими інвестиціями – мета, що відповідає національним інтересам. Якщо проводити необґрунтовану або неправильну політику щодо залучення іноземних інвестицій, це може спричинити багато негативних наслідків, що, звичайно, підриває економічні інтереси країни-реципієнта. Необхідний суворий державний контроль, а також інвестиційна підтримка в галузях і регіонах, з якими пов'язані перспективи економічного розвитку. З одного боку, приплив прямих іноземних інвестицій в країну сприяє зменшенню дефіциту внутрішніх ресурсів, підтримує впровадження нових технологій і нових стандартів ведення бізнесу. З іншого боку, іноземні інвестори, часто транснаціональні компанії, активно втручаються в законодавчі процеси країни [77], ігноруючи екологічне або трудове законодавство країни, і за необхідності не відмовляються від корупційних угод з місцевими чиновниками [78]. Іноземні інвестиції найбільше скоротилися в секторі туризму між 2020-2021 роки. Туризм як одна з найбільших галузей промисловості у світі, стрімко та безперервно розвивається вже понад півстоліття, ставши важливим джерелом глобальної зайнятості та економічного результату. UNWTO публікує звіти про вплив подорожей і туризму на економіку та зайнятість для 185 країн/економік і 25 географічних або економічних регіонів світу. Ці звіти разом із Oxford Economics є життєво важливими інструментами для збагачення органів державного та приватного секторів доказами величезної цінності, яку подорожі та туризм приносять економіці, щоб підтримати наш сектор своєю політикою та інвестиційними рішеннями. Відповідно до UNWTO, до пандемії міжнародний туризм, разом із прямим і непрямим впливом, становив четверту за величиною зайнятість у світі та 10,6% (334

мільйони) усіх зайнятих, тобто 10,4% світового ВВП (9,2 трильйона доларів США). Тим часом витрати міжнародних відвідувачів у 2019 році склали 1,7 трильйона доларів (6,8% від загального експорту, 27,4% від світового експорту послуг). Останнє щорічне дослідження UNWTO показує: сектор подорожей і туризму зазнав втрат.

У 2020-2021 роках іноземні інвестиції найбільше скоротилися в туристичному секторі. Туризм, як одна з найбільших галузей промисловості у світі, стрімко та безперервно розвивається вже понад півстоліття, ставши важливим джерелом глобальної зайнятості та економічного результату. UNWTO публікує звіти про вплив подорожей і туризму на економіку та зайнятість для 185 країн/економік і 25 географічних або економічних регіонів світу. Ці звіти разом із Oxford Economics є життєво важливими інструментами для збагачення органів державного та приватного секторів доказами величезної цінності, яку подорожі та туризм приносять економіці, щоб підтримати наш сектор своєю політикою та інвестиційними рішеннями. Відповідно до UNWTO, до пандемії міжнародний туризм, разом із прямим і непрямим впливом, становив четверту за величиною зайнятість у світі та 10,6% (334 мільйони) усіх зайнятих, тобто 10,4% світового ВВП (9,2 трильйона доларів США). Тим часом витрати міжнародних відвідувачів у 2019 році склали 1,7 трлн доларів (6,8% від загального експорту, 27,4% від світового експорту послуг). Останнє щорічне дослідження UNWTO показує: сектор подорожей і туризму зазнав збитків у майже 4,5 трлн доларів і досяг 4,7 трлн доларів у 2020 році, при цьому внесок ВВП зменшився на 49,1% порівняно з 2019 роком; ВВП світової економіки зазнає падіння на 3,7% у 2020 році. У 2019 році сектор подорожей і туризму становив 10,4% світового ВВП, а у 2020 році він скоротився до 5,5% через обмеження мобільності. У 2020 році було втрачено 62 мільйони робочих місць, що означає падіння на 18,5%, тоді як у всьому світі в секторі зайнято лише 272 мільйони, порівняно з 334 мільйонами у 2019 році. Ризик безробіття все ще залишається, оскільки

багато робочих місць наразі підтримується державою. схеми та скорочені години, які можна втратити без повного відновлення після подорожі та туризму. Витрати внутрішніх відвідувачів впали на 45%, тоді як витрати іноземних відвідувачів впали надзвичайно на 69,4%. Глобалізація, цифровізація, стійкість і пандемія коронавірусу були основними рушійними силами індустрії подорожей і туризму в останні роки. Легкість мобільності, підвищення обізнаності про нові напрямки та Інтернет як джерело інформації та комерції зумовлюють експоненціальне зростання галузі. Однак це зростання також призвело до зростаючого занепокоєння громадськості щодо впливу галузі на навколишнє середовище, що призвело до споживчого попиту на екологічні варіанти подорожей. Як уже згадувалося, вплив галузі на навколишнє середовище було значно зменшено під час пандемії коронавірусу, тоді як заборона на поїздки та заходи соціального дистанціювання мали руйнівний вплив на подорожі та туризм у всьому світі. Туризм загалом сприяє диверсифікованому розвитку інфраструктури, зокрема готелі, курорти та ресторани, транспортна інфраструктура (авіація, дороги, транспорт і залізниця) та медичні заклади.

Залучення інвестицій у готелі та пов'язану з туризмом інфраструктуру виділяється серед інших визначених пріоритетних галузей, враховуючи той факт, що туризм є усталеним напрямом у країні та характеризується тенденцією до зростання. Водночас, згідно із Стратегією туризму Грузії, очікується, що у 2025 році Грузію відвідають 11 мільйонів міжнародних мандрівників, а дохід від туризму досягне 6,6 мільярда доларів. Тому важливо залучати прямі іноземні інвестиції в нові готелі та туристичну інфраструктуру. Країна вже має низку інвестиційних проєктів у готельному секторі з прямими іноземними інвестиціями, що ще більше посилює привабливість сектору в очах міжнародних компаній. Як кількість відвідувачів, так і доходи від туризму значно зменшилися з другого кварталу 2020 року. Падіння продовжилось у першому кварталі 2021 року, коли

загальна кількість відвідувачів зменшилася на 88% на рік, а доходи від туризму за цей період зменшилися на 87,5% на рік. Що стосується другого кварталу, то варто відзначити, що поживлення туризму вже спостерігається. Загальна кількість відвідувачів склала 391 тисячу, тоді як у другому кварталі минулого року цей же показник становив 105 тисяч, а річний приріст склав \$271 тисячу. Доходи від туризму зросли на 753,3 відсотка в річному обчисленні до 246,1 мільйона доларів США. Важливо зазначити, що в багатьох випадках інвестиціям з приватного сектора перешкоджають не стільки недостатній потенціал регіону, скільки загальна невизначеність протягом періоду економічного падіння. У такій ситуації головним завданням держави є виступ каталізатором для завоювання довіри інвесторів. Таким чином, державні інвестиції призводять до збільшення інвестицій приватного сектора. Демонстрація державної зацікавленості у розвитку туризму дає можливість реалізувати потенціал ринку.

Держава може сприяти скороченню капітальних видатків за рахунок субсидій, «пільгових» умов кредитування, участі в статутному капіталі підприємства, надання інфраструктури, надання земельних ділянок у пільгу, звільнення від податків на будівельні матеріали. Інвестори зазвичай віддають перевагу методу субсидування капіталу, оскільки це одноразова операція, яка не передбачає подальших зобов'язань і, отже, ризиків. З точки зору управління, їх впровадження відносно просте. Сектор туризму більше, ніж будь-який інший сектор економіки, пов'язаний з нерухомістю. У багатьох країнах значні площі землі перебувають у державній власності, надання землі на пільгових умовах залучає найбільшу кількість інвесторів для реалізації цілей політики розвитку туризму. Підвищити інтерес інвесторів до таких ділянок можна шляхом проведення робіт з будівництва доріг, водо- та електропостачання. Щоб покращити виробництво, уряд використовує прями та непрямі податкові пільги, субсидії на заробітну плату чи навчання персоналу, субсидовані тарифи на основні ресурси (наприклад,

електроенергію), спеціальну процедуру відрахування амортизації та подвійне (взаємно узгоджене або одностороннє) оподаткування. Іншим фінансовим інструментом стимулювання інвестицій є податкові пільги на інвестиції в капітал, які передбачають не тільки відстрочку податку, але й зменшення розміру податку. З економічної точки зору, привабливість туризму як індустрії послуг полягає в швидкій окупності інвестицій і прийнятті прибутку у вільно конвертованих валютах. Крім прямого впливу доходів від туризму на розвиток регіону, існує також його опосередкований вплив, або «ефект мультиплікатора», який показує відхилення співвідношення основного економічного показника (виробництво - зайнятість, дохід) до змін у туризмі. Сектор туризму відіграє важливу роль в економіці країни, але ефект від розвитку виробничих секторів, необхідних для розвитку туристичного сектору, дуже слабкий. Позитивним ефектом є будівництво готелів, ресторанів, облаштування різноманітних розважальних закладів, регулювання туристичної привабливості країни, що виражається у зростанні зайнятості, але можливості пропонувати туристам національні продукти харчування та страви дуже низькі.

Дослідження всіх показників туристичного сектору підтвердило, що до пандемії його роль в економічному розвитку країни неухильно зростала, за винятком 2013 року, коли інвестиції вичерпалися. Туризм є важливою рушійною силою економічного зростання країни, і уряд Грузії планує здійснити такі заходи для його подальшого розвитку як пріоритетного сектора: а) розвиток дорожньої інфраструктури; Покращення під'їзних доріг до пам'яток культури та інших об'єктів, що сприятиме активізації туризму; б) активізація маркетингової діяльності на цільових і потенційних ринках, що сприяло б залученню більшої кількості іноземних туристів і, як наслідок, більшому доходу країни; в) Розширення природоохоронних територій та популяризація екотуризму, який є одним із головних багатств нашої країни; г) сприяння розвитку різних видів туризму (зокрема медичного, спортивного,

винного тощо); е) З метою розвитку ділового туризму через Конвенційне бюро до Грузії будуть залучатися більш скупі туристи, а також заохочуватись і сприяти інвестиціям у цьому напрямку; f) особливий акцент буде зроблено на підготовці обслуговуючого персоналу, щоб підвищити якість обслуговування до міжнародних стандартів; g) одним із стратегічних напрямів туристичної політики стане перетворення Грузії на туристичну країну чотирьох сезонів, що забезпечить нові доходи від туризму та їх стабільний розподіл протягом року.

У результаті туризм є однією з найбільш постраждалих галузей пандемії COVID-19. Щоб зробити країну більш привабливою для туристів, різні країни використовують багато різних способів. Однак, хоча ці шляхи здебільшого були сформульовані лише 30 років тому, сьогодні ми маємо справу з іншою реальністю, Сталий розвиток туризму означає, що після цього від певних операцій країна повинна очікувати довгострокових економічних вигоди на національному, регіональному чи місцевому рівнях. Це станеться не лише за рахунок іноземних туристів, а й інших економічних вигод, які приносить туризм. Однією з найважливіших вигод є створення робочих місць і допомога країні в боротьбі з безробіттям. У той же час слід зазначити, що незважаючи на те, що існують інші способи викорінення бідності, туризм вирізняється тим, що це створює можливість соціально незахищеним верствам населення займатися економічною діяльністю за умови стимулювання самозайнятості. Таким чином, створення робочих місць у туристичному секторі є одним із найкращих способів одночасно подолати безробіття та бідність. Розвиток туризму має певні наслідки для держави, покращуючи захист культурної спадщини та туристичних об'єктів. Ні в одній країні, включно з Грузією, це не стало причиною, чому так багато уваги приділяється захисту медичних ресурсів від їх забруднення та знищення. Також, загалом, великим мотиватором є зростаючий потік туристів для того, щоб країна краще дбала про свою екологічну ситуацію, що дає не лише

екологічні, а й економічні переваги. З огляду на все це, сьогодні кожна країна намагається представити як найпривабливіший туристичний напрямок і розвивати цей сектор, витрачаючи на нього мільйони доларів. Це, звичайно, гарантує лише один результат. Результатом є залучення більшої кількості туристів, які зроблять невеликий внесок у розвиток економіки країни, що, зрештою, є найбільшим прибутком.

ВИСНОВКИ

1. В кваліфікаційній роботі описано інвестиції економік світу. Показано, що інвестиції починаються з технології, вигоди та зрілості проекту та створюють систему індексів для інвестиційного рейтингу та оцінки проектів планування діяльності підприємств у новому середовищі реформування економіки. Розглянуто поняття «інвестиційний клімат».
2. Встановлено, що економіка світу перебуває на важливому повороті від високошвидкісного розвитку до високоякісного розвитку, одним з факторів якого є венчурні інвестиції.
3. Вияснено, що існує тісний важливий зв'язок між міжнародним туристичним потоком та економічним зростанням у різних напрямках.
4. Розглянуто інвестиційний потенціал в туризмі в Україні. Визначено динаміку оздоровлення дітей в літку по роках в Україні.
5. Представлено матеріал щодо ефективного розвитку сфери туризму на основі залучення інвестицій в Україні. Проаналізовано фактори, які спонукають до вкладення інвестицій в туристичний бізнес України.
6. Акцентуючи увагу на повоєнному відновленні територій, зроблено також акцент на відновлення туристичної галузі в Україні. Представлено структуру інвестиційних ризиків для туристичних дестинацій України відповідно 4-х принципів.
7. Надано гравітаційну модель індонезійської туристичної торгівлі та інвестицій щодо розвитку туризму підчас пандемії.
8. Продемонстровано зв'язок процесів розвитку туризму і запровадження відновлюваної енергії і інвестицій в нього.

9. Показано, що одним із важливих аспектів впливу іноземних інвестицій є зайнятість і використання національних ресурсів в туризмі.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Сич В. А., Коломієць К. В. Рекреаційні складові у плануванні території регіону Українського Причорномор'я. Вісник Одеського національного університету. Серія: Географічні та геологічні науки. Одеса, 2015. Том 20. Вип. 2. С. 121-132.
2. Сазонець І. Л., Філоненко А.С. Організаційні засади функціонування готельної індустрії України та вплив на неї пандемії COVID-19. Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 4. с. 48 – 52.
3. Дичковський С. І. Глобальні трансформації туристичних практик і технологій в контексті становлення цифрового суспільства (digital society): монографія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 384 с.
4. С. І. Коротун, О. П. С Коротун. Схема стратегії розвитку та маркетингу туризму в регіоні. Географія та туризм. 2010. Вип. 10. С. 112-118.
5. Сазонець І. Л., Волошина Д. М. Поняття економічного потенціалу та формування потенціалу туристичної галузі України. Ефективна економіка. 2023. № 2 URL: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/1138> (дата звернення 19.12.2023 р.).
6. Mao, M. Q. & Wei, K. J. 'Cash-flow news and the investment effect in the cross section of stock returns', Management Science. 2016. № 62. P. 2504–2519.
7. Guerrieri V. & Kondor P. 'Fund managers, career concerns, and asset price volatility', American Economic Review 2012. 102, 1986–2017.
8. Richardson S. 'Over-investment of free cash flow', Review of Accounting Studies 2006. №11, P. 159–189.
9. Сазонець І. Л., Потьомкіна В. А. Державно-інституційне регулювання розвитку курортної справи в Україні. Державне

управління: удосконалення та розвиток. 2023, № 2 URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/1116> (дата звернення: 23.12.2023 р.).

10. Dollar D., Hallward-Driemeier M., Mengistae T. Investment climate and international integration. *World Development*, 2006. № 39(9). P. 1498-1516.
11. Tchouassi G. Private Capital and Investment Climate for Economic Growth: Empirical Lessons based on ARDL bound test technique. *European Journal of Sustainable Development*, 2014. № 3(2), 3. 17-32.
12. Trung N.B., Kaizoji T. Investment climate and firm productivity: An application to Vietnamese manufacturing firms. *Journal of Applied Economics*, 2017. № 49, P. 4394-4409.
13. Сазонець І. Л. Оціночні параметри якості рекреаційної діяльності санаторно-курортних підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 7. С. 15–18.
14. Сазонець І. Л. Концептуальні основи державного регулювання розвитку рекреаційної діяльності санаторно-курортних підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 6. С. 5–8.
15. Поляков М. В., Ханіна О. І., Сазонець І. Л. Державна підтримка пріоритетних сфер науково-технологічного розвитку: космічна галузь, ІТ- сфера та медицина. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 11. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2371> (дата звернення: 25.12.2023).
16. Сазонець І. Л. Інноваційні методи управління діяльністю підприємств в умовах інформаційної економіки. *Економіка та держава*. 2018. № 5. С. 10–13.

17. Матюшенко І. Ю. Інвестування (в контексті міжнародної інтеграції України) : навч. посібн. І. Ю. Матюшенко. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 396 с.
18. Гуржий Н. Н., Третинко А. В. Инновационные технологии в туристической индустрии. Устойчивое развитие экономики. 2013. №3. С. 221–224.
19. Особливості венчурного інвестування URL: <https://library.if.ua/book/125/8239.html>. (дата звернення: 25.12.2023)..
20. Михайліченко Г. І. Туристичний потенціал: методи оцінювання та інноваційний розвиток. Проблеми економіки 2013. № 1. С. 37-43.
21. Ханіна О. І., Сазонець І. Л. Інструментарій інноваційних технологічних рішень у сфері освіти та науки України у період пандемії COVID-19. Реформування процесів публічного управління в сфері освіти та науки України у глобалізаційному та інформаційному суспільстві: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. Переяслав, Університет Григорія Сковороди в Переяславі. 2021. С. 302 – 306.
22. UNWTO, URL: <https://www.unwto.org/eu> (дата звернення 20.11.2023 р.).
23. Сазонець О. М., Терещук А. А. Екологічна оптимізація транспортування вантажів підприємства з використанням інформаційних систем. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2022. № 6(41). С. 486–493.
24. Інструменти діяльності FAO та її співпраця з UNWTO: сільський туризм, гірський туризм, програма «1000 сіл». за ред. І. Л. Сазонця. Дніпро, 2023. С. 84 – 93.
25. Державна служба статистики. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 20.11.2023 р.).

26. Мамонтова Н. А., Сазонець І. Л., Тімченко О. О. Економічний стан туристичного бізнесу України в умовах пандемії COVID-19. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» 2022. № 24(52). С. 48-55.
27. Сазонець І. Л. Характер та особливості основних ризиків туристичної діяльності. Теоретико-прикладні аспекти розвитку туризму та гостинності в умовах міжнародної економічної інтеграції : матер. І Міжн. наук.-практ. конф. Дніпро : ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2023. С 70 - 71.
28. Сазонець І. Л., Зінкевич С. Р. Форми та переваги соціального туризму. Теоретико-прикладні аспекти розвитку туризму та гостинності в умовах міжнародної економічної інтеграції : матер. І Міжн. наук.-практ. конф. Дніпро : ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2023. С. 73 - 75.
29. Бойченко Е. Б. Науково-методичні засади діагностики відтворення суспільного здоров'я населення регіону. Вісник соціально-економічних досліджень. 2012. випуск 1 (44). С.14 – 18.
30. Сазонець І. Л., Сазонець О. М. Управління проектами та ризиками в туризмі. навч. посіб. Київ, 2023. 192 с.
31. Ведмідь Н. І. Санаторно-курортний комплекс: сервісне управління: монографія. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2013. 536 с.
32. Сазонець О. М., Сазонець І. Л., Міжнародний бізнес і логістика. Понятійно-термінологічний словник. Київ: «Центр учбової літератури». 2021. 288 с.
33. Охорона здоров'я та рекреація понятійно-термінологічний словник. за ред. О. М. Вівсянника. Рівне : Волинські обереги, 2023. 168 с.
34. Sazonets O., Vovk V., Kister K., The Impact of Domestic Passenger Transport on International Tourism Development. In Conference

- Proceedings Determinants Of Regional Development, 2021, December. No. 2, pp. 1-22.
35. Sazonets O., Hankina M. The improvement of international touristic business based on the model of informational products distribution. Zeszyty naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach Seria: Administracja I Zarzadzanie. 2018. № 118. P. 15-22.
36. Мороз А. М., Савлук М. І., Пуховкіна М. Ф. Банківські операції : підручник / за заг. ред. А. М. Мороза. К.: КНЕУ, 2002. 476 с.
37. Сазонець О. М., Ганкіна М. С. Шляхи реалізації соціально-комунікативної функції підприємств міжнародного туризму в практичній діяльності. Інвестиції: практика а досвід. Науково-практичний журнал. 2017. №11. С. 39-42.
38. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 47, Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1991. № 47, ст. 646. Дата оновлення 03.10.2019. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (дата звернення 12.12.2023).
39. Шарко М. В., Мешкова-Кравченко Н. В., Радкевич О. М. Економіка підприємства: навч. посібник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2014. 436 с.
40. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 325/95-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1995. № 31, ст. 24. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення 17.12.2023).
41. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник. К.: Знання, 2008. 661 с.
42. Шуплат О. М. Фінансування інвестиційної діяльності підприємств сфери туризму: теоретичний аспект. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 16. С. 28-33.
43. Сазонець О. М. Інформаційно-комп'ютерні технології та інновації у розвитку світової туристичної галузі. Сучасні виклики сталого

- розвитку бізнесу : тези виступів III Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир : Житомирська політехніка, 2022. С. 291 – 292.
- 44.Сазонець О. М., Сокол М. Є. Проблеми розвитку туризму в Австралії та шляхи їх вирішення. Теоретико-прикладні аспекти розвитку туризму та гостинності в умовах міжнародної економічної інтеграції : матер. I Міжн. наук.-практ. конф. Дніпро: ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2023. С. 26 - 28.
- 45.Третяк Н. Фактори формування інвестиційного клімату в Україні. Фінансовий простір. 2013. № 3. С. 165–170.
- 46.Зарічна О. В. Економічна сутність інвестицій та їх роль в туристичній діяльності. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Вип. 5. Ч. 2. С. 81-85.
- 47.Сазонець О. М., Ємельянова Ю. В. Теоретичні підходи до визначення туризму. Теоретико-прикладні аспекти розвитку туризму та гостинності в умовах міжнародної економічної інтеграції : матер. I Міжн. наук.-практ. конф. Дніпро: ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2023. С. 71 - 73.
- 48.Мархонос С. М. Туристична сфера як фактор підвищення інвестиційної привабливості регіону. Економіка. Управління. Інновації. 2012. № 1 (7). URL: http://tourlib.net/statti_ukr/marhonos.htm (дата звернення: 10.12.2023).
- 49.Сазонець О. М., Цимбал А. О. Розвиток екстремального туризму в Україні. Теоретико-прикладні аспекти розвитку туризму та гостинності в умовах міжнародної економічної інтеграції : матер. I Міжн. наук.-практ. конф. Дніпро : ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2023. С. 77 – 79.
- 50.Сазонець О. М. Об'єктивна необхідність страхування в туристичному бізнесі. Теоретико-прикладні аспекти розвитку туризму та гостинності в умовах міжнародної економічної

- інтеграції: матер. І Міжн. наук.-практ. конф. Дніпро: ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2023. С. 158 - 159.
- 51.Сазонець О. М., Череднікова Є. Д. Діагностика туристичного бізнес-середовища. Теоретико-прикладні аспекти розвитку туризму та гостинності в умовах міжнародної економічної інтеграції : матер. І Міжн. наук.-практ. конф. Дніпро: ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2023. С. 162 – 163.
- 52.Закон про "інвестиційних нянь". URL: <https://mustangfinance.com.ua/nabrav-chinnosti-zakonproinvestitsiynihnyan/> (дата звернення :08.12.2023).
- 53.Капітальні інвестиції. Капітальні інвестиції за видами активів (щоквартальні показники). URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ioz.htm (дата звернення: 08.12.2023).
- 54.UN meets to help reverse 'precipitous drop' in tourism. 4 May 2022. Economic Development. URL:<https://news.un.org/en/story/2022/05/1117552> (дата звернення: 08.12.2023).
- 55.Eurocontrol forecast update 2023-2029. 31 March 2023. URL: <https://www.eurocontrol.int/sites/default/files/2023-03/eurocontrol-seven-year-forecast-2023-2029-spring-2023.pdf> (дата звернення: 08.12.2023).
56. World Economic Impact Report 2023. May 29, 2023. URL: <https://wttc.org/research/insights-publications> (дата звернення: 08.11.2023).
- 57.Льїна М. В. Інтегральне оцінювання туристично-рекреаційної сфери територій різних типів. Економіка. Управління. Інновації. Економічні науки. 2013. No 2 (10). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_31 (дата звернення: 08.12.2023).

- 58.Льїна М. Методологїчні пїдходи до оцїнки екологїчної шкоди та збиткїв. Сучаснї тенденцї розвитку фїнансових та їнновацїйно-їнвестицїйних процесїв в Українї: матерїали VI Мїжнар. наук.-практ. конф., м. Вїнниця, 2—3 берез. 2023 р. Вїнниця, 2023. С. 239—240.
- 59.Destinations International. URL : <http://destinationsinternational.org/tourism-lexicon> (дата звернення: 08.11.2023).
- 60.Нацїональна академїя наук України. Вїддїлення економїки. Повоєнне вїдродження України. Вїзїя вїддїлення економїки Нацїональної академїї наук України. 2022. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9719> (дата звернення: 08.12.2023).
- 61.Ministry of Development of Communities and Territories of Ukraine (2022), "Analysis of the socioeconomicdevelopment of the regions and the city of Kyiv for 2021", URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-a-polityka/monitorynh/monitorynh-monitorynh/rejtingova-otsinka-regioniv/analiz-soczialnoekonomichnogo-rozvytku-oblastej-ta-mistakyyeva-za-2021-rik/> (дата звернення 08.12.23).
- 62.Про схвалення Стратегїї розвитку туризму та курортїв на перїод до 2026 року: Розпорядження Кабїнету Мїнїстрїв України вїд 16.03.2017 р. No 168-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/nras/249826501> (дата звернення: 08.12.2023).
- 63.Wardhana, A., Kharisma, B., & GH, M. S.. Dampak Sektor Pariwisata Terhadap Pertumbuhan Ekonomi (TLG Hipotesis, Studi Kasus: 8 Negara Asean). E-Jurnal Ekonomi Dan Bisnis Universitas Udayana, 2019. № 8, P. 1193–1208.

64. Kim J., Lee C. K., & Mjelde J. W. Impact of Economic Policy on International Tourism Demand: the Case of Abenomics. *Current Issues in Tourism*, 2018. № 21(16), P. 1912–1929.
65. Olivia S., Gibson J., & Nasrudin R. Indonesia in the Time of Covid-19. *Bulletin of Indonesian Economic Studies*, 2020. № 56(2). P. 143–174.
66. Fernandes N. Economic Effects of Coronavirus Outbreak (COVID-19) on the World Economy. IESE Business School Working Paper 2020 No. WP-1240-E; Ozili, P. K., & Arun, T.. Spillover of COVID-19: Impact on the Global Economy. 2020. MPRA Paper 9931.
67. Evenet S., Fiorini M., Fritz J., Hoekman B., Lukaszuk P., Rocha, N., & Shingal A. (). Trade Policy Responses to the COVID 19 Pandemic Crisis: Evidence from a New Data Set. *The World Economy*, 2020. 45(2), P. 342-364.
68. Evenett S., Fiorini M., Fritz J., Hoekman B., Lukaszuk P., Rocha N., & Shingal A. Trade Policy Responses to the COVID 19 Pandemic Crisis: Evidence from a New Data Set. *The World Economy*, 2020. № 45(2), P. 342-364.
69. Baum T., & Hai N. T. T. Hospitality, Tourism, Human Rights and the Impact of COVID-19. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 2020. № 32(7). P. 2397–2407.
70. Haryana A. Economic and Welfare Impacts of Indonesia's Tourism Sector. *Jurnal Perencanaan Pembangunan: The Indonesian Journal of Development Planning*, 2020. 4(3), 300–311.
71. Kim J., Lee C. K., & Mjelde J. W. Impact of Economic Policy on International Tourism Demand: the Case of Abenomics. *Current Issues in Tourism*, 2018. № 21(16), P. 1911–1929.
72. Durbarry R. Tourism and Economic Growth: the Case of Mauritius. *Tourism Economics*, 2004. № 10(4), 3. 389–401.

- 73.Meilani H. Hambatan dalam Meningkatkan Investasi Asing di Indonesia dan Solusinya. Jurnal Puslit, 2019. № 11(19). 3. 1-10.
- 74.Evenett S., Fiorini M., Fritz J., Hoekman B., Lukaszuk P., Rocha N., & Shingal A. Trade Policy Responses to the COVID 19 Pandemic Crisis: Evidence from a New Data Set. The World Economy, 2020. № 45(2). P. 342-364.
- 75.Scott D., Peeters P., & Gössling S. Can tourism deliver its “aspirational” greenhouse gas emission reduction targets? Journal of Sustainable Tourism, 2010, № 188(3). 3. 393-408.
- 76.Баб’як О. В., Сазонець І. Л. Гуманістичні, соціальні та економічні напрями співпраці міжнародних організацій з органами державної влади в сфері профілактики та реабілітації. Актуальні проблеми психології в умовах політичної та економічної нестабільності : матер. Міжн. наук.-практ. конф. Дніпро: ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2022. С. 75 – 77.
- 77.Асіф Хан, Сугра Бібі, Ардіто Лоренцо, Цзяїн Лю). і Захір Удден Бабар, Сталий розвиток 2020, 12). URL: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/191/pirdapiri-utskhourii-investitsiebi> (дата звернення 09.01.24).

Додаток 1

**В'їзд іноземних громадян в Україну за країнами, з яких вони прибули, у 2017 році
(за даними Адміністрації Держприкордонслужби України)**

	Кількість іноземних громадян, які в'їхали в Україну – усього ¹	Із них – за метою поїздки						
		службова, ділова, дипломатична	туризм	приватна	навчання	працевлаштування	імміграція (постійне місце проживання)	культурний та спортивний обмін, релігійна, інша
Усього	14 229 642	88 976	38 958	13 741 653	4 521	2 640	4 027	348 867
у тому числі з країн								
Австралія	5 743	5	14	5 722	–	–	–	2
Австрія	30 936	4	715	29 708	1	–	10	498
Азербайджан	96 031	40	102	94 948	20	33	75	813
Албанія	1 366	8	14	1 301	–	–	–	43
Алжир	1 522	–	1	1 517	1	–	–	3
Ангола	405	–	1	404	–	–	–	–
Аргентина	2 464	5	11	2 434	–	–	–	14
Афганістан	952	14	14	912	–	–	7	5
Бангладеш	602	–	2	598	–	–	–	2
Бахрейн	296	–	–	296	–	–	–	–
Бельгія	16 619	1	375	16 195	–	–	3	45
Білорусь	2 727 645	66 553	17 095	2 642 256	25	10	19	1 687
Болгарія	41 738	515	99	40 962	–	–	4	158

Боснія і Герцеговина	2 739	265	12	2 358	–	–	–	104
Бразилія	4 299	2	51	4 222	5	–	3	16
В'єтнам	4 084	60	81	3 918	1	–	15	9
Велика Британія	78 603	70	269	78 129	1	–	2	132
Венесуела	166	–	–	163	1	–	–	2
Вірменія	31 982	43	42	31 214	9	14	27	633
Гамбія	110	–	–	110	–	–	–	–
Гана	1 381	–	–	1 374	6	–	1	–
Гвінея	240	–	–	238	2	–	–	–
Гонконг	714	5	3	703	–	–	–	3
Греція	18 995	67	22	18 838	–	–	–	68
Грузія	49 205	266	49	48 732	26	2	9	121
Данія	13 180	15	9	13 139	–	–	–	17
Еквадор	693	2	–	690	1	–	–	–
Естонія	21 313	55	97	21 100	–	–	15	46
Ефіопія	155	–	–	154	1	–	–	–
Єгипет	9 940	–	22	9 818	79	–	12	9
Ємен	473	1	–	470	2	–	–	–
Замбія	112	–	–	112	–	–	–	–
Зімбабве	318	–	–	311	6	–	–	1
Йорданія	7 672	57	7	7 598	4	1	–	5
Ізраїль	261 486	997	2 770	257 083	6	–	26	604
Індія	23 173	56	45	23 023	15	–	16	18
Індонезія	944	–	–	944	–	–	–	–
Ірак	7 089	346	26	6 648	20	9	21	19
Іран, Ісламська Республіка	9 262	16	8	9 223	6	–	5	4

Ірландія	9 543	7	8	9 493	–	1	–	34
Ісландія	1 001	–	1	985	–	–	–	15
Іспанія	21 944	76	14	21 765	–	1	–	88
Італія	84 638	103	223	83 071	2	–	10	1 229
Кабо-Верде	180	–	2	178	–	–	–	–
Казахстан	41 227	176	75	40 708	14	14	47	193
Камерун	586	1	–	582	1	–	–	2
Канада	30 775	30	141	30 541	–	–	1	62
Катар	283	–	–	283	–	–	–	–
Кенія	290	1	1	286	2	–	–	–
Киргизстан	5 535	29	51	5 408	9	3	15	20
Китай	29 561	186	138	29 184	7	3	33	10
Кіпр	4 825	4	1	4 813	4	–	–	3
Колумбія	380	–	1	379	–	–	–	–
Конго	339	–	–	337	–	–	–	2
Конго, Демократична Республіка	221	–	–	221	–	–	–	–
Корейська Народно- Демократична Республіка	240	13	10	215	2	–	–	–
Корея, Республіка	7 078	26	9	7 007	–	–	2	34
Кот-д'Івуар	223	–	–	220	3	–	–	–
Куба	455	7	3	444	–	–	1	–
Кувейт	1 456	33	1	1 402	18	–	–	2
Лаоська Народно- Демократична Республіка	319	–	–	319	–	–	–	–
Латвія	37 591	787	81	36 558	4	2	64	95

Лесото	1 401	–	–	1 401	–	–	–	–
Литва	75 622	961	120	74 351	3	2	106	79
Ліван	5 748	4	–	5 717	17	–	2	8
Лівія	2 376	–	25	2 326	5	3	2	15
Люксембург	807	–	–	802	–	–	–	5
Маврикій	121	–	–	121	–	–	–	–
Малайзія	436	–	2	427	–	–	–	7
Мальта	781	3	–	775	3	–	–	–
Марокко	9 469	–	7	9 232	200	–	16	14
Мексика	1 359	–	9	1 339	–	–	–	11
Мозамбік	26 026	5	5	25 966	–	–	45	5
Молдова, Республіка	4 435 664	653	169	4 433 750	39	2	209	842
Монголія	685	–	4	635	5	–	2	39
М'янма	204	5	–	199	–	–	–	–
Намібія	346	–	1	343	–	–	–	2
Непал	165	–	–	164	–	–	–	1
Нігерія	3 585	–	4	3 509	23	5	3	41
Нідерланди	40 581	13	53	40 270	–	–	1	244
Німеччина	209 447	100	1 419	206 213	11	–	14	1 690
Нова Зеландія	963	1	9	953	–	–	–	–
Норвегія	12 394	7	11	12 355	–	–	–	21
Об'єднані Арабські Емірати	1 750	–	1	1 748	1	–	–	–
Оман	573	–	–	573	–	–	–	–
Пакистан	1 829	2	–	1 823	1	–	1	2
Палестина	1 427	1	1	1 417	5	–	1	2
Перу	522	1	–	513	–	–	–	8

Південна Африка	1 012	–	–	1 008	4	–	–	–
Польща	1 144 249	305	207	1 143 070	175	–	56	436
Португалія	19 602	7	8	19 516	–	–	–	71
Республіка Македонія (Колишня Югославська Республіка)	4 789	46	2	4 374	3	–	3	361
Російська Федерація	1 464 764	7 064	4 830	1 413 328	3 474	2 152	2 776	31 140
Руанда	178	–	–	178	–	–	–	–
Румунія	791 116	125	308	693 135	–	–	1	97 547
Сальвадор	232	–	–	232	–	–	–	–
Саудівська Аравія	2 572	13	1	2 555	–	–	–	3
Сент-Кітс і Невіс	102	–	–	102	–	–	–	–
Сербія	36 542	3 103	26	29 343	–	51	–	4 019
Сингапур	472	1	–	470	–	–	–	1
Сирійська Арабська Республіка	3 350	39	23	3 237	17	18	6	10
Словаччина	366 249	13	5	365 448	3	1	–	779
Словенія	6 083	55	8	5 831	–	–	4	185
Судан	796	–	–	793	1	1	–	1
США	153 778	68	695	152 393	72	–	12	538
Таджикистан	7 115	30	32	6 876	16	2	21	138
Тайвань, провінція Китаю	839	1	1	836	1	–	–	–
Таїланд	545	–	–	545	–	–	–	–
Танзанія, Об'єднана Республіка	184	–	–	184	–	–	–	–
Туніс	2 147	30	65	2 008	41	–	–	3

Туреччина	270 695	5 161	7 414	257 450	18	276	239	137
Туркменистан	10 513 ²	9	17	10 429 ²	23	11	17	7
Уганда	100	–	–	100	–	–	–	–
Угорщина	1 119 446 ²	19	24	917 824 ²	–	–	–	201 579
Узбекистан	22 785	44	11	22 442	42	23	37	186
Філіппіни	1 899	1	–	1 898	–	–	–	–
Фінляндія	10 733	13	15	10 685	–	–	–	20
Франція	61 000	16	106	60 667	1	–	9	201
Хорватія	6 555	13	2	6 334	–	–	–	206
Чехія	67 680	28	17	66 471	–	–	–	1 164
Чилі	919	4	–	913	1	–	–	1
Чорногорія	1 999	22	1	1 936	–	–	–	40
Швейцарія	19 876	6	391	19 373	–	–	–	106
Швеція	24 554	2	167	24 352	–	–	–	33
Шри-Ланка	386	–	–	386	–	–	–	–
Японія	7 435	31	18	7 362	6	–	–	18
Особи без громадянства	6 630	4	1	6 610	–	–	–	15
Інші країни	2 103	–	7	2 073	6	–	1	16